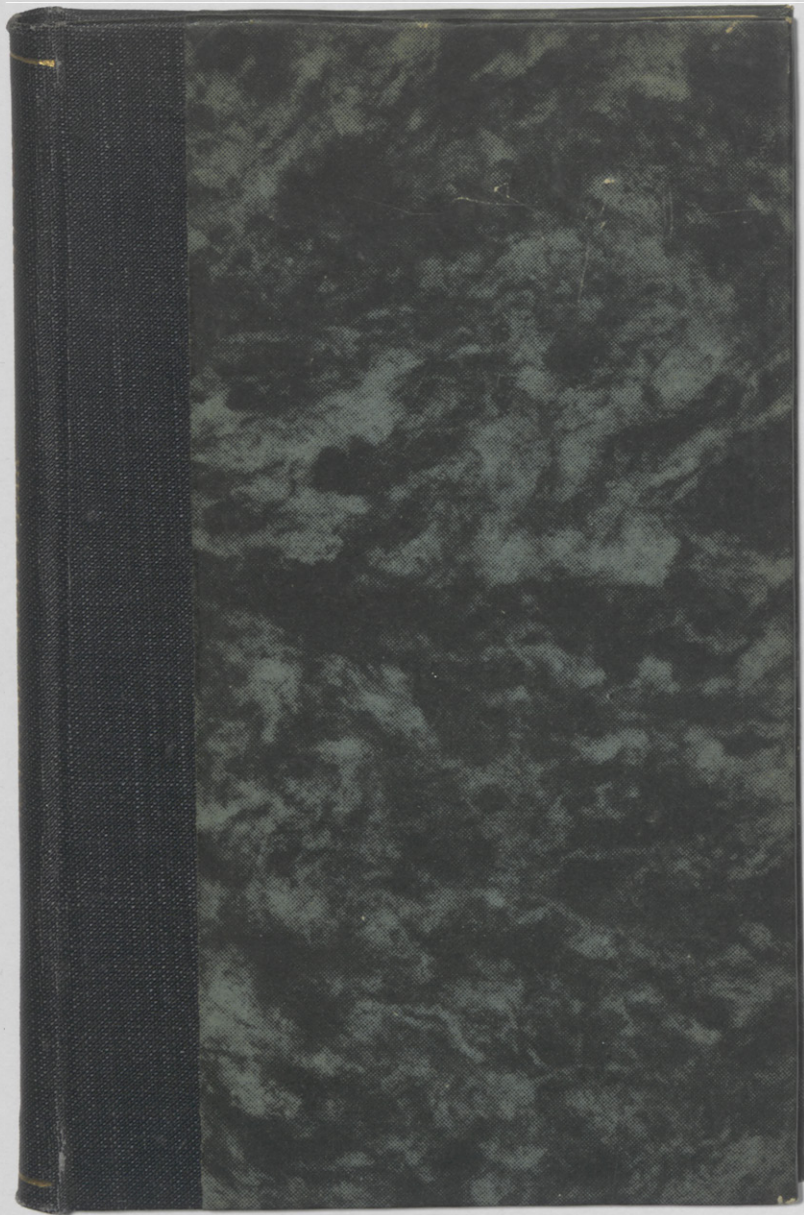
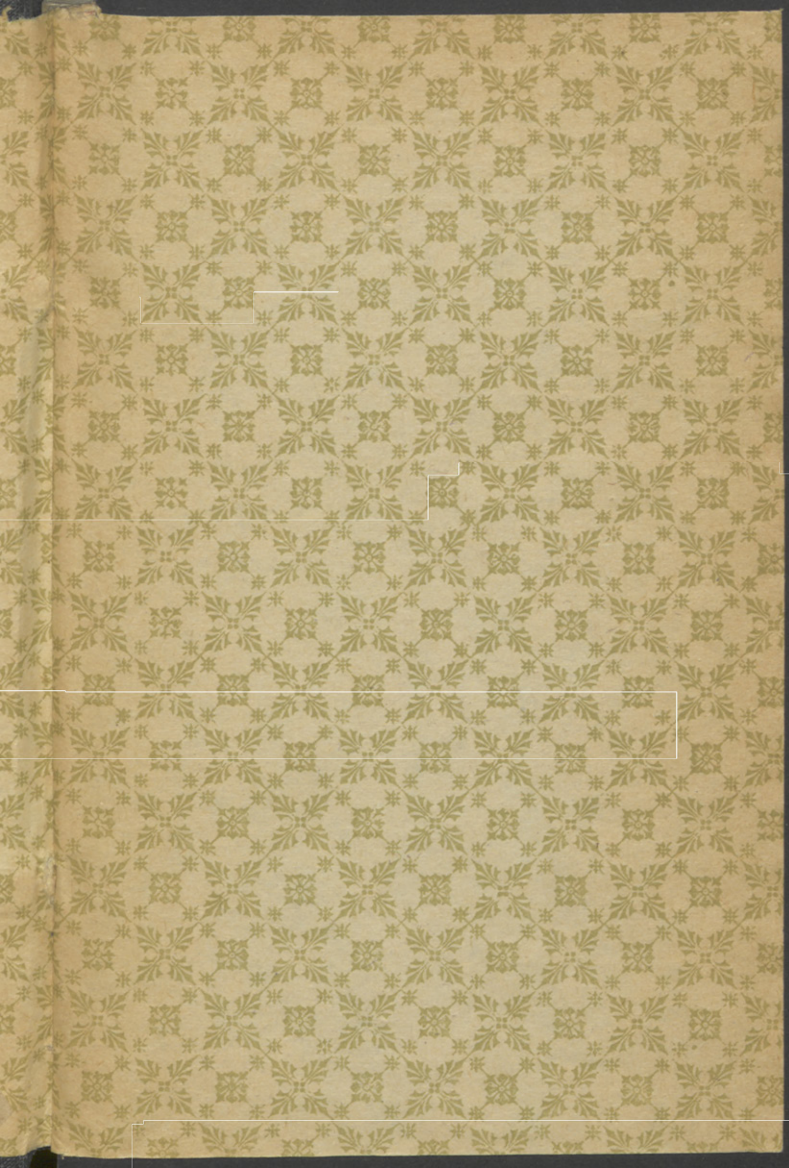

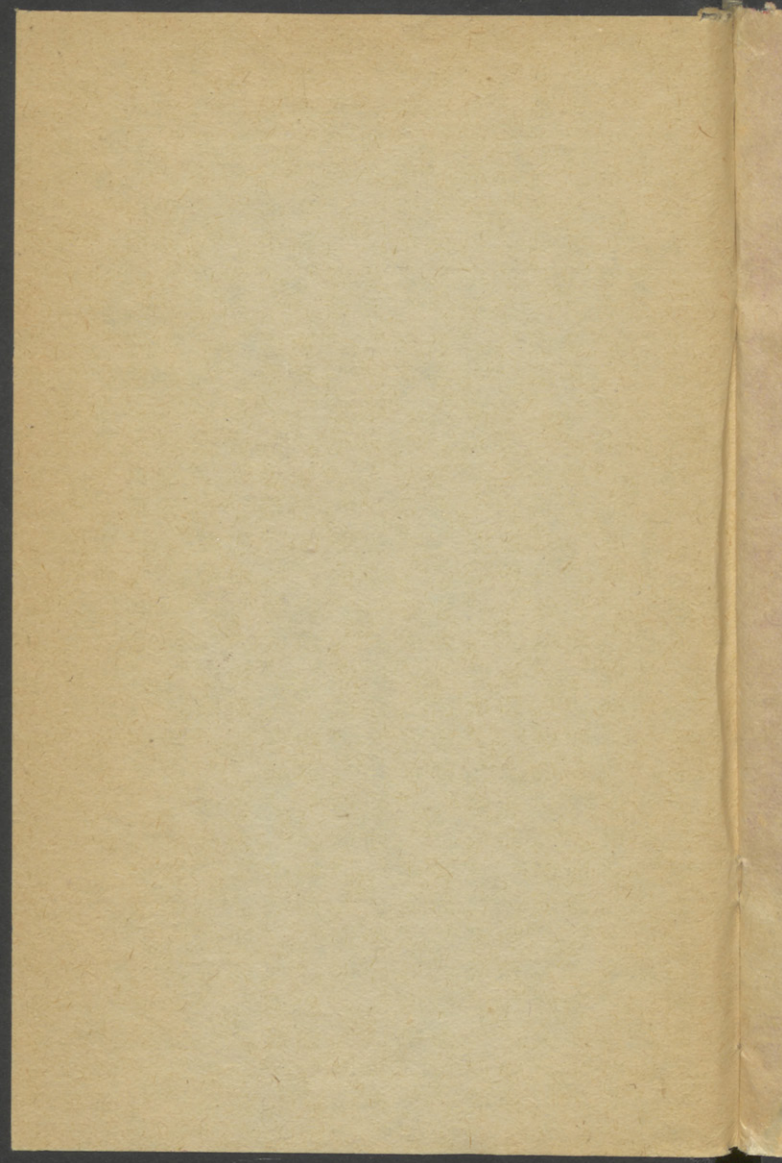

Debreceni Egyetem
Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

0 000005 092260

117456 / 7

ELSŐ
ÉVFOLYAM

VASÁRNAPI
KÖNYVTÁR

7

UTAZÁSOK
AZ ÉSZAKI SARKVIDÉKEKEN

Kiadja a Franklin-Társulat

OFFICE
OF THE
SECRETARY

RECEIVED
JAN 14 1880

DEPT. OF THE INTERIOR

PAID

RECEIVED
JAN 14 1880

PAID

RECEIVED

Odhin.

UTAZÁSOK AZ ÉSZAKI SARKVIDÉKEKEN

IRTA

FÉNYES ELEK

ÁTDOLGOZTA

SZÍVOS BÉLA

HUSZ KÉPPEL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

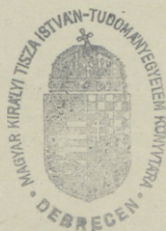
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1905

117456/7

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	5
Első fejezet	14
Második fejezet	26
Harmadik fejezet	43
Negyedik fejezet	53
Ötödik fejezet	80
Hatodik fejezet	94

BEVEZETÉS.

A mennyire föllebbenthető a régmúlt fátyola, tudjuk, hogy ősrégi időkben Európa északi részében a németek egyik népcsaládja, a *norvégek* ősei, a *normannok* laktak. Rideg, kemény nép volt, mint az a zord világ ott északon, amelyben éltek. Köd és jég, hideg és vihar megedzette őket, bátran szálltak hajóikon messzire ki a tengerre, mondja róluk egy megmaradt könyvük, az *Edda*.

Ez az *Edda* egy régi meséskönyv, amely nagy hőstettekről, kalandokról regél; szól *Giuki* fairól, a *Gjukungokról* vagy *Vikingekről*; mint hajóztak észak jeges világába, oda, ahol a megközelíthetetlen *Aszgard* van, az istenek lakóhelye és az óriásoké. Ott ül trónján *Odin*, az istenek atyja, jobbra-balra mellette egy-egy farkas, feje körül pedig hollók kárognak.

Az *Aszgard Walhalla* csarnokába tértek meg az elesett hősök lelkei örök életre. A földről hid

vezet oda: a *szivárvány*; de ember nem járhat ezen csak az elköltözöttek lelkei.

Igy ábrándoztak a norvégek ősapái északról. Sejtelmük, vágyódásuk arrafelé vonzotta őket. Nem csoda hát, ha ők voltak első felfedezői annak a távoli szigetnek az Atlanti tengerben, melyet ők «jégföld»-nek, *Izland*-nak nevezték el, s amelyen megalapították a mesebeli *Thulé* királyságot.

Ez a messze tengerben elhagyatva fekvő sziget sok mesének, mondának a hazája. Itt uralkodott *Brunhilda* királyné is, a nagyerejű, kinek nem volt párja a földön szépségben sem. Párviadalban, kopjavesítésben legyőzte a legerősebb leventét. Nem lesz ő hitvese férfinak, hacsak olyan nem akad, aki hármassal párviadalban legyőzi. Ilyen pedig nincs a nap alatt; még a *sárkányölő Szigfrid* se.

Vándor hegedősök elhozták ezt a hírt Szigfridhez Wormsba. Mikor *Gunter* király, Szigfrid sógora meghallotta ezt, kedvet kapott, hogy párviadalban megszerezze a szép *Brunhilda* kezét. Hiába figyelmeztette őt Szigfrid a kaland veszélyességére. *Gunter* hajthatatlan maradt. Meggyeztek hát, hogy Szigfrid elkíséri őt, ha feleségül kapja *Gunter* szép nővérét *Krimhildet*, vagy ahogy magyarul: mondják *Ildikót*.

Uton a Wathallaba.

— Itt a kezem, hogy tied lesz a hugom.

Kezet szorították, ezzel pecsételték meg a szokatlan alkut. A wormsi palotában kettejükön kívül senki se tudott erről az alkuról.

Szigfrid tanácsára felszereltek egy gyors hajót; csak négy vitéz számára volt abban hely. Gunter, a mord Hagen, az erős Dankart és Szigfrid szálltak bele, hogy háztűznézni menjenek a messze Izlandba.

Hagen nem szívesen tartott velök, ám a király úgy akarta s így engedelmeskednie kellett.

A kormánynál Szigfrid ült, s míg a sötét hullámok egymásra torlódtak, s előbbre, meg előbbre haladt a hajó: nem a büszke Brunhildára gondolt, hanem Ute asszony kertjének szép virágjára.

Ha Gunter legyőzi Brunhildát, övé lesz Krimhilda. Ezért a jutalomért százszor is szembe szállott volna a halállal.

Izland királynője a messze távolba nézett vára könyöklőjéről. Talán arra gondolt, hogy vajjon ki lesz a legujabb áldozat. Melyik vakmerő hős látogat el Izlandba?

Ime, megpillantotta a közeledő burgundiakat.

— Vajjon ki lehet az a délceg, ezüst-vértés lovag, ki a négy közül úgy kiemelkedik hatalmas alakjával? Sok vitézt láttam már, de ehhez

Szigfrid Izlandba utazik.

hasonlót csak egyet: a németalföldi Szigfridet, aki büszkén elhagyta udvaromat, anélkül, hogy fölvette volna velem a viadalt. . . .

Jött a hírnök:

— Izland királynője, a szép Burgundiából négy vitéz jött udvarodba. Gunter király a vezetőjük. Beeresszem-e?

— Hadd jöjjenek, a bátrak előtt nyitva a kapum. Mi a szándékuk?

— Majd elmondja a király maga, tőle hallgasd meg.

Gunter és a lovagok üdvözölték Brunhildát, a király pedig megszólalt:

— Messze keletre elhatott a híred, királynő. Burgundiának vagyok a királya, s ezek itt a hieim. Kezedért megvívni jöttem én, Gunter, Worms ura.

— Pihend ki utad fáradalmait váramban, király, — felelt Brunhilda, — s ha megerősödtél, ám próbálj szerencsét. Kezem és országom a jutalom, ha győzöl, de ha én győzlek le téged, ne kívánd előre tudni, minő lesz sorsod, minő lesz a sorsotok, — tette hozzá sötét arccal, vészjósló tekintettel.

Másnap viadalra készen előállott Brunhilda csillogó páncélban, lobogós sisakkal. Átkozottul szép és félelmes vala. Gunter se látszott gyöngé-

vitéznek, ám Brunhilda mellett mégis ő volt a kisebb.

Szólott Hagen bizalmatlan hangon Brunhildához:

— Királyné, illik-e, hogy a te embereid, akik sokkal számosabban vannak, talpig fegyverben állanak, mi pedig gyámoltalan, henye nézőkként fegyvertelenül bámészkodunk, miként ha Izland vitézei félnének tőlünk?

Büszkén intett Brunhilda a szolgálknak, hogy hozzák elő a burgundi urak fegyverzetét.

Aztán odament a küzdőterre, fölemelte a hatalmas malomkövet, melyet négy izmos szolgál csak nehezen birt a középre vinni, meglendíté és hat ölnyire dobta, maga pedig, mint a sólyom, oly könnyedén röpült utána.

Hagen és Dankart megcsóválták a fejöket:

— Acélból van ennek a leánynak a karja. Soha ilyet nem láttam! No szegény Gunter, mérközzél meg vele, ha birsz!

Ámde Gunter király oldalán hatalmas segítség vala. A varázssipkás Szigfrid állott mellette. Emberi szem nem láthatta őt.

És ime Gunter csodálatos könnyűséggel kapta fel az iszonyú követ, négyszer-ötször meglóbálta s aztán nem hat, hanem hét ölnyire röpítette. Úgy röpült utána, mint a zsákmányra lecsapó saskeselyű.

Haragos bosszúság fogta el a szívét Brunhildának. Lángolt az arca, a szeme csak úgy szórta a gyilkos szikrát.

Felzúgtak a burgundiak :

— Éljen Gunter király !

Brunhilda a nőstény tigris szenvedélyével és mohóságával ragadta meg érchegyű dárdájának a nyelét, s villámgyorsan suhintá Gunterre.

Ha Szigfrid ellenébe nem fordítja a hatalmas pajzsot, menthetetlenül leteríti s halálos hályogot borít a szemére. Hanem akit Szigfrid véd, meg van az védve emberül. A dárda csak szélébe furódott a pajzsnak. Onnan Gunter sietősen kivonta, a tompább felével rácélzott Brunhildára, és Szigfrid csoda-erejével úgy reá zuhintotta, hogy a királynő pajzsostul együtt a földre esett.

Attól a tekintettől bizony megijedhetett volna Gunter, melyet Izland megszégyenült királynője vetett.

— Szavam adtam, — szólta Brunhilda komoran, — s meg is tartom a szavamat. Tiéd leszek és tiéd lesz országom.

Nem az örömnél hangján mondta ezt. Nagy volt a bosszúsága, még nagyobb az elégedetlensége. Valami azt súgta neki, hogy Gunter nem lehetett az a férfiú, aki erőt vett rajta. No meg fájt az a gondolat is, hogy Izlandot, az ő kedves

hazáját elhagyja és talán soha többé viszont nem látja.

Elnyelte Brunhilda a keserőséget. Megparancsolta az izlandi uraknak, hogy hajtsanak térdet Gunter király előtt, tegyenek hit alatt erős fogadást, hogy uroknak vallják mind a világ előtt. Aztán megajándékozta őket egyenkint ékes fegyverekkel, diszes öltözetekkel. Gondoskodott szolgálairól. Kormányzót állított Izland élére, s minnekutána titkon kisírta búcsúkönnyeit, hajóra szállott, hogy új otthonába kísérje Guntert. —

— — — — —

Ime egyike azoknak a mondáknak, melyek Izlandról támadtak, s amelyekből látjuk, hogy a norvégek ősei nagyon korán keresték fel ezt a kopár szigetországot.

De ez, és az ilyenek mind csak mesék. Nem mese azonban, hogy a vihar már 860 körül egy Naddod nevű norvég kalózt egy hóborította szigetre űzött, melyet ő *Snoland*nak (Hóország) keresztelt el. Ez az első történelmi alak, aki északnak véve utját, rátette lábát arra a földre, melyet a sarkvidék első állomásának lehet nevezni.

—————

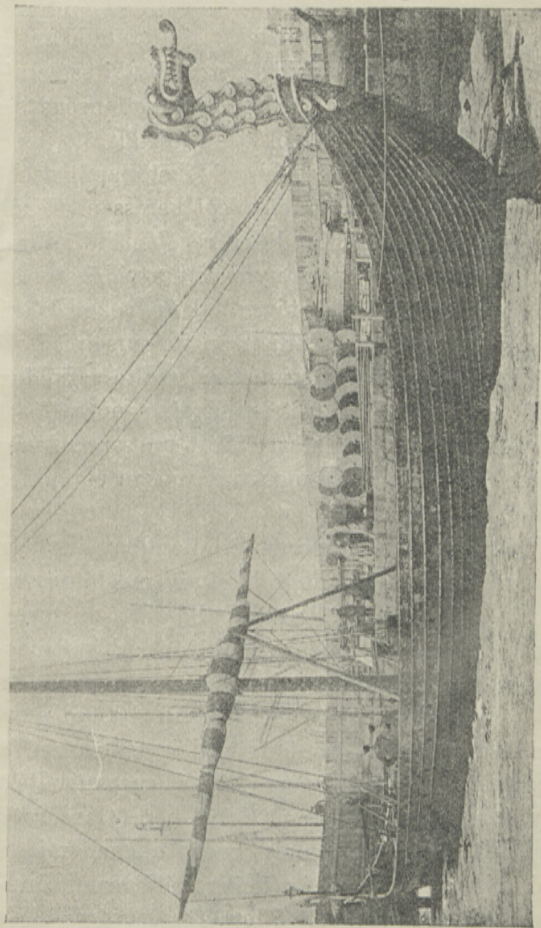
I. FEJEZET.

(861—1008.)

A normannok kalandozásai. — Izland és Grönland fölfedezése. — Vöröshajú Erik. — Thorvald.

A szigeten, melyet Naddod későbbben *Iceland*-nak (Jégország, a mai Izland) nevezett el, Ingolf néhány évvel későbbben megtelepedett és Reykjavíkot alapította. 885-ben Haarfagar Harald győzelme, aki az időben egész Norvégiát hatalma alá hajtotta volt, nagy számú elégtelent űzött Izlandba. Ezek új hazájukban meghonosították ugyanazt a köztársasági kormányformát, amelyet Haarfagar épen azon időben Norvégiában feldült; e kormányforma fenn is állott 1261-ig, amikorra Izland a norvég királyok hatalma alá jutott.

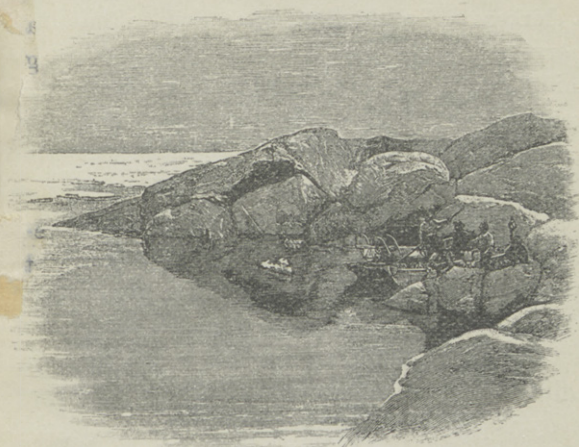
A merész férfiak, akik a foka- és rozmárvadászathoz szükséges hosszú tengeri utakat szerették, amint egyszer meghonosodtak Izland szigeten, újra felvették kóborló szokásaikat s merész utakat tettek nyugat felé, ahol Gunbjorn, Ingolfnak letelepedése után három évvel, Grönlandnak hótakarta hegycsúcsait fedezte fel. Későbbben a vöröshajú Erik, akit egy gyilkos tette

A Viking-hajó begöngyölt vitorlákkal.

miatt Izlandból száműztek, újra rábukkant : Gunbjorn fölfedezte földre, az éjszaki szélessé, 64-ik foka alatt. A partok terméketlensége s a nagykiterjedésű jégmezők arra birták őt, hogy délnek menjen s melegebb vidéket, lapályosabb és vadban gazdagabb országot keressen. Körülhajózta tehát a Grönland déli végében levő Farwell-fokot, fölkereste a nyugati partvidéket s ot magának és társainak tágas lakóhelyeket készített, melyeknek romjait ujabban Jorgensen fedezte föl. E vidék akkor még megérdemelte a Zöldország (Grünland) nevet, mellyel a normannok felruházták, de a glecserek folytonos növekvése és terjeszkedése miatt mostanig pusztá és kietlen földdé alakult át.

Erik gyarmatot alapított Grönlandban s azután visszatért Islandba, hogy barátait meglátogassa. Midőn újra visszatért Brattahalida-ba (így nevezték a gyarmatát), tizennégy, kivándorlóval meg-
rakott hajó csatlakozott hozzá. Igazi népvándorlás keletkezett. Ez események az 1000-dik évben történtek. A grönlandi lakosság ezután, a mennyire a föld segélyforrásai csak megengedték, úgy elszaporodott, hogy 1221-ben Gardar, a gyarmat fővárosa, amely még akkor, midőn Kolombus Kristóf az Antillákat fölfedezte, fönnállott, püspöki székhellyé lett.

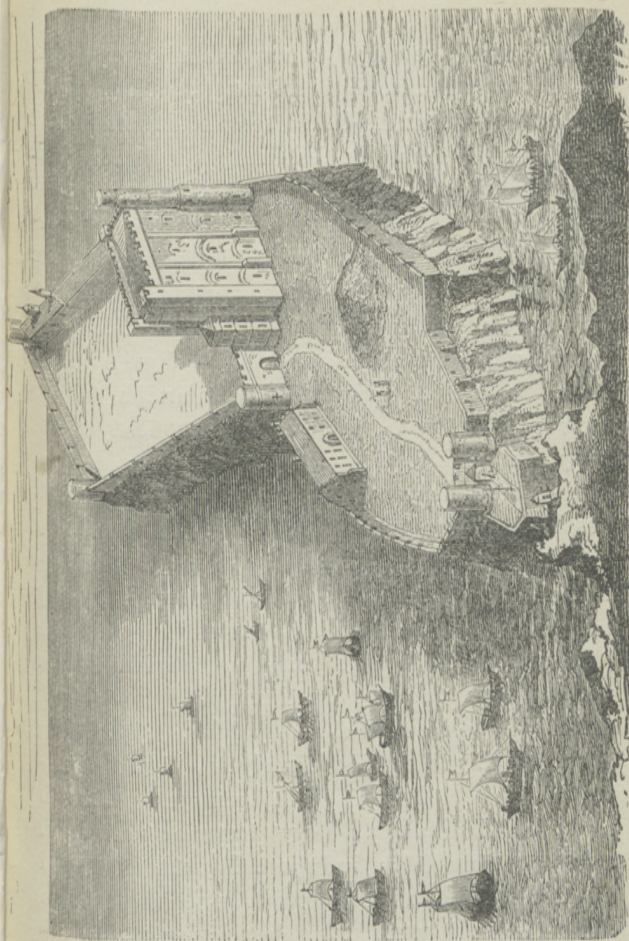

Grönlandi partkép.

986-ban Heriulfson Bjarn Norvégiából Izlandba ment, hogy atyjánál töltse a telet; itt azonban megtudta, hogy atyja vöröshajú Erikkel együtt Grönlandba utazott. A fiatal ember minden habozás nélkül elindult atyja felkeresésére; csak a véletlenre bízta, meg fogja-e találni azt az országot, melynek fekvését pontosan nem is ismerte. Sokugyan a tengeráramlások ki is sodorták a kellő irányból s azokhoz a partokhoz vitték őt, ahol ma Uj-Skócia, Uj-Fundland és Maine fekszenek. Törekvéseit azonban végre is siker követte

s elérkezett Grönlandba, ahol Erik, a hatalmas norvégiai «jarl», szemrehányásokkal fogadta, a miért nagyobb gonddal nem kutatta át az országot, melynek fölfedezését a szerencsés véletlennek köszönhette.

Erik épen akkor fiát Leif-ot küldte a norvégiai királyi udvarba, ami eléggé bizonyítja, hogy mily élénk volt ezen korban a közlekedés az anyaország és gyarmata között. A király pedig, aki időközben a keresztény vallásra tért, térítőket küldött Izlandba azzal a megbizással, hogy az Odin-vallás ellen küzdjenek. Leif mellé is adott néhány papot, akiknek Grönlandban kellett volna a keresztény vallást terjeszteniök; a fiatal ember azonban, amint Bjarn fölfedezéseiről hirt halott, a maguk sorsára bizta a szent atyákat, hadd munkálkodjanak egyedül nehéz céljuk elérésén; ő maga meg felszerelte hajóit s elindult az ujonnan fölfedezett területek fölkeresésére. Először is egy pusztá, köves síksághoz ért, melyet «Heluland»-nak nevezett el, s melyben az ujabbkori geografusok Uj-Fundlandra ismertek, majd egy alacsony, homokos parton kötött ki, amelyet hatalmas, számos madár-lakta erdőség szegélyezett. Harmadszor is kiszállott tehát a sík tengerre s déli irányt követve elérte a rhode-izlandi kikötőt; a környék szelid éghajlata s a folyók

Normann tengerparti vár.

halakban való gazdagsága annyira megnyerte tet-
szését, hogy hosszabb időre megtelepedett s ha-
talmos nagy deszkabódékat készíttetett, melyeket
«Leifs-budir»-nak (Leif házának) nevezett el.
Ezután kiküldte néhány társát, hogy a környé-
ket jobban átvizsgálják; ezek meg azzal az ör-
vendetes hírrel tértek vissza, hogy a vidéken
vadszőlő terem, ami aztán megszerezte az ország-
nak a «Vinland» nevet. 1001 tavaszán Leif meg-
rakta hajóit bőrökkel, szőlőfürtökkel, fával s a föld
más termékeivel, s visszatért Grönlandba; előbb
még azt az igen értékes megfigyelést tette,
hogy Vinlandban a legrövidebb nap hosszúsága
még kilenc óra; ebből az adatból tudósaink
későbbben meghatározták Leifs-budir fekvését. (Az
éjszaki szélesség $41^{\circ} 24' 10''$ -e alatt feküdt).
E szerencsés vállalat és az a körülmény, hogy egy
norvégiai dereglyét tizenöt emberrel együtt az
elpusztulás veszélyéből kimentett, kivívták Erik
fiának a «szerencsés» melléknevet.

Erik fiának expedíciója nagy zajt vert fel;
azok a csodás elbeszélések, melyek a Leif telepít-
vénye körül fekvő vidékről keringtek, rábirták
testvérét Thorvaldot, hogy harminc emberrel
annak felkeresésére induljon. Miután Thorvald
a telet Leifs-budirban töltötte, meglátogatta a
délibb fekvésű partokat, s ősszel visszatért Vin-

A Sandefjordnál talált normann királyi hajósír.

landba. 1004-ben pedig a Leifs-budirtól északra fekvő partvidéket kutatta át. Midőn a normannok már visszatérőben voltak, először találkoztak eszkimókkal, akiket minden ok nélkül kegyetlenül kivégeztek. Ugyanaz nap éjjelén egyszerre csak egy sereg «kajak» vette őket körül, melyekről százával repültek feléjük a nyilak. Egyedül Thorvald, az expedició vezére sebesült meg halálosan; társai egy hegyfokon, melyet a kereszt fokának neveztek, temették őt el.

A XVIII.-ik században a bostoni öbölben egy kifalazott sírra bukkantak, amelyben emberi csontokat és egy vas kardmarkolatot találtak. Az indusok ezt az ércet nem ismerték, övéik sírja tehát nem lehetett; de azok az európaiak sem temetkezhettek oda, akik a XV.-ik században ama partokon kikötöttek, mert kardjaiknak nem volt meg az a jellemző alakja. Nagyon valószínű tehát, hogy ama sír a skandinávok munkája volt; azt azonban, hogy vajjon Thorvald, a vöröshajú Erik fia nyugodott-e benne? eldönteni még sem merjük.

1007 tavaszán három hajó százhatvan emberrel és a kellő számú házi állattal elhagyta Eriksfjordot. Ez alkalommal állandó gyarmat alapítása volt a kitűzött cél. A kivándorlók felkeresték Hellulandot, Marklandot, és Vinlandot, s

azután kikötöttek egy szigeten, ahol lakásokat építettek maguknak s hozzá fogtak a föld megműveléséhez. Azt kell hinnünk, hogy nem jól választották meg eszközeiket, vagy hogy nem jártak el kellő elővigyázattal, s nem volt elég élelmiszerkészletük; kegyetlenül meg is kínozták őket az éhség. Megvolt azonban az a szerencsés gondolatjuk, hogy átmentek a kontinensre, ahol helyzetükhöz képest bőven találtak enni valót, s így bevárhatták a tél végét.

1008 elején elindultak Leifs-budir felkérésére s miután a Mount-Hope öbölnél megtalálták, ott a Leif régi telepítvényével szemközt levő parton megtelepedtek. Itt kötöttek először ismeretséget a norvég mondákban «skrelling»-eknek nevezett benszülöttekkel, kiknek leírásából könnyen az eszkimókra ismerhetünk. Az első találkozás békés volt. Cserekereskedés folyt közöttük mindaddig, míg az eszkimók vasbaltákat nem szereztek, melyeket a normannok, elég okosan, sokáig nem akartak a kezükből kiadni; amint az eszkimók ama fegyver birtokában voltak, azonnal megkezdték támadásaikat, melyek három év múlva azzal végződtek, hogy az idegenek visszatértek hazájukba anélkül, hogy telepítvényökről maradandó emléket hagytak volna hátra.

A Dyrafjord Island szigetén.

II. FEJEZET.

Davis. — Barentz és Heemskerke expedíciói.

Az emberiség kutató vágya sohasem szünetelt. Régi időkben ezeknek a kutatásoknak eleinte há-
tározott cél nélkül, csupán kalandozás jellege
volt; később azonban egyre jobban kialakult a
végcél is, még pedig kettős irányban: fölfedezni
az északnyugati átjárót és minél följebb, esetleg
a pólusig hatolni, északon és délen.

A normannok után egész sereg híres tenge-
rész áldozta föl életét a homály eloszlatása, s a
tudomány érdekében, így a portugál Cortereal,
az angol Cabot testvérek, Chancellor, Willoughby
és Forbisher. Kolumbus fölfedezése pedig, mely
egy egész új világgal ismertette meg az emberisé-
get, hatalmas ösztönzés volt újabb merész vállá-
latokra, melyekből aztán fényes anyagi hasznot
is reméltek.

Igy több előkelő portsmouthi kereskedő 1585-
ben két hajót szereltetett föl: az ötven tonnás
«Sunshine»-t és a harmincöt tonnás «Moon-

shine»-t s mindakettőt Davis János vezérletére bízva 1585 június 7.-én indították útnak, hogy megkeressék északon a nyugati átjárót.

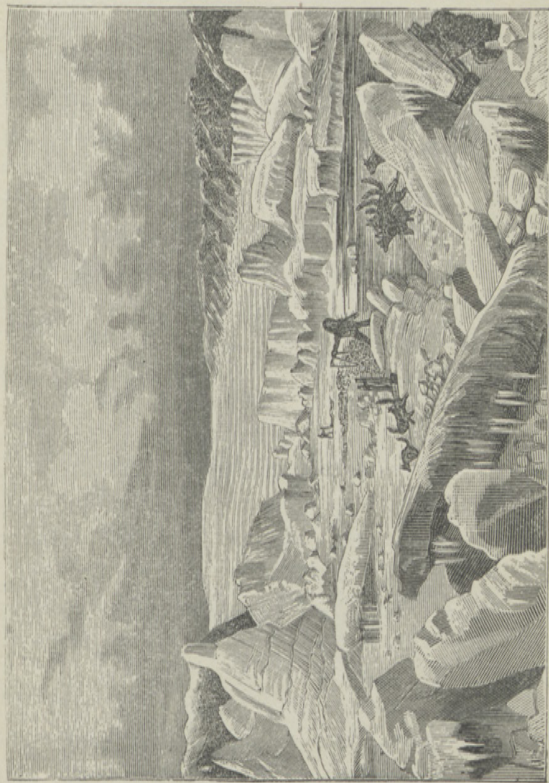
Davis ez útja három hónapig tartott, s tele volt óriási fáradozással, veszedelemmel. Végre jégtől mentes tengerre ért, melynek vize éppen olyan színű volt mint az oceáné. Már azt hitte, hogy a Csendes-tenger bejáratánál van, mikor egyszerre az idő megváltozott és oly ködös lett, hogy kényszerült hajóival Jarmouthba visszavonulni, hol is szeptember 30.-án partra szállott.

Davisban megvolt az az ügyesség, hogy az őt támogató hajógazdáknak fel tudta kelteni ugyanazt a reményt, melyet ő maga táplált. Így a következő évben (1586) ugyanazt a két hajót, melyeken előbb utazott volt, ismét rendelkezésére bocsátották, sőt még két újabbat: a százhusz tonnás «Mermaid»-et és a kis «North-Star»-t is melléje adták. E négy hajóval azután május 7.-én útnak indult; midőn Grönland déli végéhez ért, a «Sunshine»-t és a «North-Star»-t északnak küldte, hogy a keleti part mentén keressenek valami átjárót; ő maga pedig ugyanazon irányban, melyet az előbbi évben követett, a róla elnevezett szorosban a 69-ik fokig előre nyomult. De ez évben több volt a jég; július 17.-én az expedíció egy olyan nagy úszó jégme-

zövel találkozott, hogy tizenhárom nap telt bele, míg az oldala mellett elhajózott. A szél, mely e jégmező felől fujt, oly hideg volt, hogy a hajókötelek és vitorlák megfagytak s ezért a matrózok nem akartak tovább menni. Davisnak tehát vissza kellett térnie; ekkor kelet-délkeleti irányban folytatta útját, Cumberlandnél megállapodott s átkutatta, vajjon nem találná-e meg ott az annyira keresett átjárót, de hiába. Miután még az eszkimókkal egy kis csetepatéja volt, melynek következtében három embere meghalt és kettő megsebesült, szeptember 19.-én vissza-indult Angliába.

Még egy harmadik utat is tett Davis, hogy az átjárót megtalálja, de ez is hiábavaló volt. Úgy hogy az angolok ezuttal abba is hagyták ez átjáró kutatását.

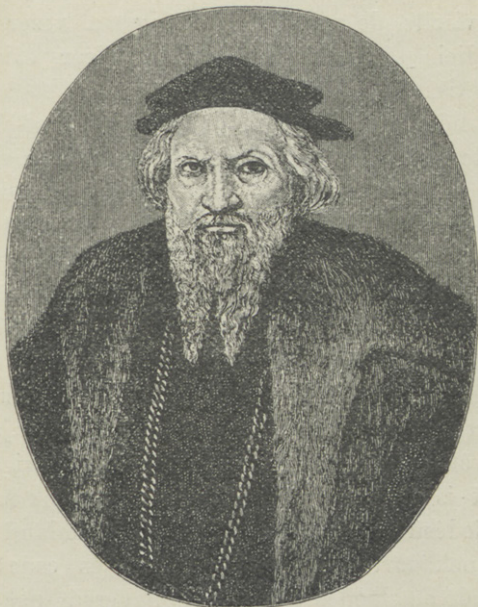
Uj nép lépett ekkor a cselekvés színpadára. Alig rázták le nyakukról a hollandok a spanyol igát: minden igyekezetöket a kereskedelem felvirágoztatására fordították, miáltal megszerezték hazájoknak az igazi jólétet és nagyságot. Mindjárt eleinte több expediciót küldtek ki, hogy utat keressenek északkeleti irányban China felé: e terv volt az, melyet Cabot Sebestyén már azelőtt megvalósítani igyekezett s mely létre hozta az angolok és Oroszország között a kereskedelmi

Grönlandi jégfjord.

összeköttetést. A hollandok praktikus ösztönüktől vezettetve eleinte ugyanazon úton nyomultak előre, melyet az angolok már megjártak; de később, Plaucius kozmografus tanácsára, elhatározták, hogy Novaja-Zemlyától északra járhatóbb utat fognak keresni. Az amsterdami kereskedők ezen tervök végrehajtása végett egy igen tapasztalt tengerészhez *Barentz* Vilmoshoz, fordultak (*Barentz* Texel közelében *Teschelling* szigetén született). *Barentz* a meghívást elfogadta, 1594-ben a «*Mercure*» hajón Texelből elindult, körül hajózta az Északi-fokot és július 4.-én Novaja-Zemlya partjaihoz a $73^{\circ} 25'$ alá jutott. Innen kezdve utját a part mentén folytatta, július 10.-én megkerülte a Nassau-fokot, s három nap mulva az úszó jégre bukkant; ez időtől fogva augusztus 3.-ig mindig azzal foglalkozott, hogyan törhetne magának utat kelet felé; több oldalról behatolt a jégkorlátba s felment a Novaja-Zemlya végében fekvő Oranje szigetig; e kísérletei közben *nyolczvanegyszer* változtatta meg utja irányát s ezerhétszáz mértföldet járt meg.

A makacs kitartás ily példáját előtte még tengerész nem adta. Soroljuk még ehez az érdeméhez azt, hogy a hosszan tartó ide-oda hajózás alatt számos helynek földrajzi fekvését, illetőleg szélességi vonalát is ritka pontossággal meghatározta.

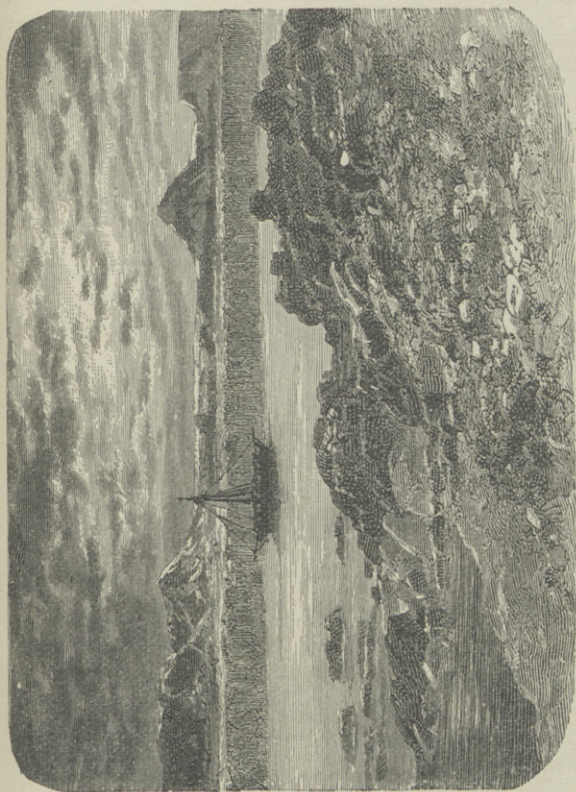
Cabot Sebestyén.

A legénység végre a hosszas eredménytelen küzdelembe belefáradt és elbocsajtását kérte; a kapitánynak tehát vissza kellett térnie Texelbe. . .

Két év múlva az amsterdami kereskedők újból két hajót szereltek fel, melyeknek vezérletét Heemskerke-re és Corneliszoon-Rijp Jánosra bízták. Barentz ez alkalommal csak a főkalauz ci-

mét viselte, de a valóságban ő volt a vezér. Az expedíció történetírója Gerrit de Veer, szintén mint tisztt szolgált az egyik hajón.

A hollandok 1596 május 10.-én indultak el Amsterdamból, elhajóztak a Shetland szigetek és a Färoer mellett s június 5.-én találkoztak először úszó jégtáblákkal; «ezek bennünket nagyon megleptek, írja Gerrit de Veer, mert eleinte fehér hattyúknak tartottuk őket.» — A szárazföld, melyet először elértek, a Spitzbergától délre fekvő Medvesziget volt, hol jún. 11.-én kikötöttek. Itt nagy csomó sirály-tojást szedtek össze s azután a part közelében nagy nehezen elejtettek egy jeges medvét, amelyről a Barentz fölfedezte sziget a nevét is nyerte. Június 19.-én egy másik nagy-kiterjedésű földhöz értek, melyet Grönland egy részének tartottak, s melyet hegyes csúcsban végződő emelkedései miatt «Spitzbergá»-nak nevezték el; ennek a földnek nyugati partjain egy jó részt közelebbről is megvizsgáltak. Az úszó jég azonban csakhamar leszorította őket a Medveszigethez, amelynek közelében a két hajó egymástól elvált. Rijp még egyszer meg akarta próbálni, vajjon nem lehetne-e valami még magasabban fekvő pontot is elérnie. Barentz július 11.-én Kamin-fok vidékére, öt nappal később pedig Novaja-Zemlya partjaira ért, melyet akkor

Éjféli nap a Spitzbergán.

még Willoughby-földnek hívtak. Itt egyenesen északnak fordult, s július 19.-én már a «Kereszt» sziget előtt állott, hol a parti jég utját állotta. Augusztus 4.-ig e helyt kellett maradnia; ekkor a jég a partról megindult, úgyhogy utazóink két nappal későbbén már a Nassau fokot megkerülhették. Sok mindenféle kerülgetés után, melyeknek elbeszélése hosszadalmas volna, elértek a Novaja-Zemlya északi végében fekvő Oranjeszigetekhez. Innen kezdve délre fordultak, s a sziget keleti oldalán folytatták útjokat, de csakhamar kényszerültek egy kikötőbe menekülni, hol a jég rövid idő alatt egészen körülvette a hajójukat, és a «nagy hidegben, sükséggel küzdve s szomorúságban kellett az egész telet eltölteniök.» A kikötőbe augusztus 26.-án értek be. «30.-án sűrű havazás közben a jégtáblák össze kezdtek a hajó körül torlódni. A faalkotmányt a jég csakhamar egészen körülvette, sőt emelni is kezdte, ami közben minden, a mi körülötte volt, recsegett és ropogott. Minden pillanatban azt hittük, hogy hajónk most-most zuzódik ezer darabra. Igazán vérfagyasztó volt ezt látni és hallani! Ilyen állapotban voltunk mindaddig, mignem a jég a hajó alá tolult, s azt ide-oda lökdöste, mintha valami óriási eszközzel emelgették volna!»

Az utazók ily körülmények közt jónak látták élelmi szereiket, a puskaport, a golyókat, ijjakat és más fegyvereiket a partra szállítani, s ott egy sátrat vagy gunyhót építeni, hogy legalább a medvék támadása és a hó ellen biztonságban legyenek. Néhány nappal később a matrózok, akik valami két-három mértföldnyire a sziget belsejébe mentek, egy édes vizű folyó mellett nagy rakás usztatott fát találtak, azonkívül vadkecskék és rénszarvasok nyomaira is bukkantak. Szeptember 11.-én, midőn az öböl megtelt a ropant jégtuskókkal, melyek csakhamar összefagytak, a hollandok végre átlátták, hogy ott kell majd tölteniök a telet; elhatározták tehát, hogy a «hideg és vad állatok támadása ellen» olyan házat fognak építeni, melyben mindnyájan elférnek, a hajót pedig, mely napról-napra kevesebb védelmet és kevesebb kényelmet nyújtott, egészen el fogják hagyni. Szerencséjükre a tengerparton találtak elég fát, mellyel nemcsak a házat építhették fel, hanem a miből egész télen át fűthettek is.

Európai ember ezelőtt még e vidéken telet nem töltött, s ezért a tizenhét hollandi sem tudta elképzelni azokat a veszélyeket, melyekkel később meg kellett küzdenie. Egyébként meg kell jegyeznünk, hogy csodálatos türelemmel viselték

el a bajokat, sohasem elégedetlenkedtek s a fegyelmetlenségnek vagy lázadási hajlamnak a legkisebb jelét sem adták.

Szeptember 23.-án meghalt a hajóács; társai másnap egy hegyszakadékban temették el, mert a föld oly erősen meg volt fagyva, hogy sírt ásni nem lehetett. A következő napokban fát hordtak össze és a ház felépítésével foglalkoztak. Hogy ezt befedhessék, szétrombolták a hajó elejét és hátulját és október 12.-én már a parton épült házban aludtak. A kis hollandi ház majdnem egészen eltűnt a vastag takaró alatt, mely különben a hideget is érezhetően fokozta. Valahányszor a lakók ki akartak menni, mindig utat kellett ásniok a hó alatt. Minden éjjel hallották a medvéket és későbbben a rókákat, amint a fedelen sétálnak és igyekeznek egy-egy deszkát leszakítani, hogy bejöhessenek a szobába. Későbbben azt szokták meg, hogy a kéménybe bujtak be, mintha csak valami őrházat találtak volna, persze az ilyen rókát utazóink könnyen lelőheték és elfoghatták. Fogókat is állítottak fel a hollandok, melyekben sok kék rókát fogtak; prémők pompás védelmet nyújtott a hideg ellen, húsuk meg izletes táplálék volt. Mindig jó kedvű és vidám utazóink úgyahogy csak elviselték a hideget és valahogyan agyonütötték a sark-

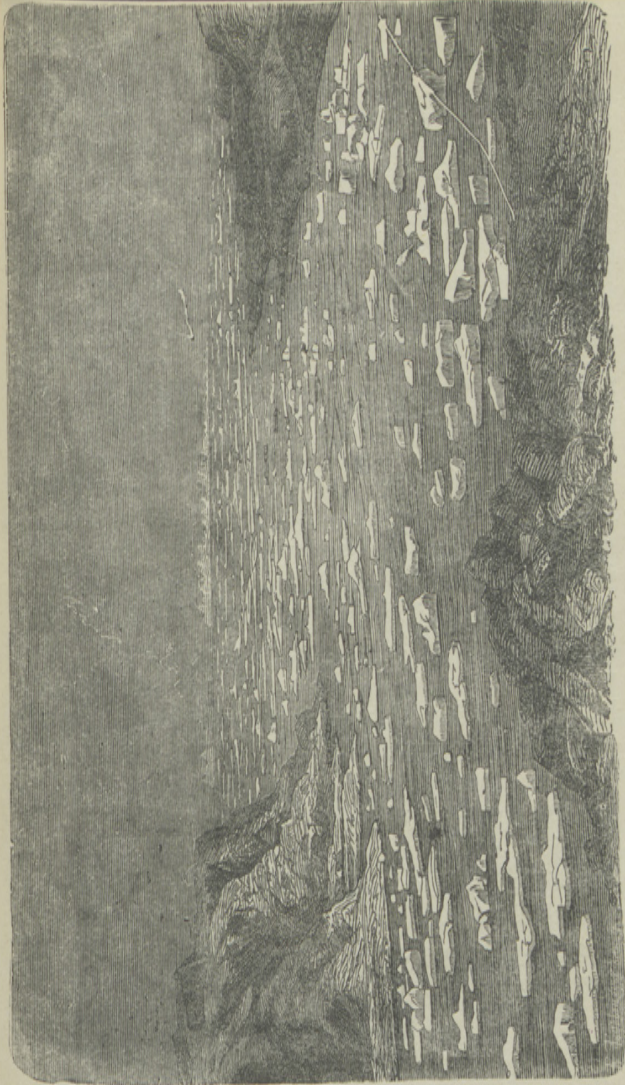
vidéki hosszú éjszaka okozta unalmat. A hideg néha annyira fokozódott, hogy midőn egy alkalommal két vagy három napig a vissza verődő füst miatt nem fűthettek annyira, mint különben, a házban a padlózat és a belső oldal-falak valami két ujjnyi vastagságra megfagytak, még abban a helyiségben is, ahol e szegény emberek aludtak. A xeresi borukat mindig fel kellett olvasztani, amikor, mint ez minden másodnap szokás volt, fél pintenkint a legénység közt szétosztották.

Az idő nagyon hidegre fordult és december 25.-én, karácsony napján, még zordabb lett. E napon a rókák igazi ostromot intéztek a ház ellen; amire az egyik matróz azt mondta, hogy biz az rosszat jelent; mikor ennek okát kérdezték tőle, így felelt: «Mert nem lehet őket sem megfőzni, sem megsütni, ha lehetne, az jót jelentene!»

Az 1596.-ik év végén dermesztő volt a hideg, az 1597.-ik év elején sem változott meg az idő. Heves hóviharok tartották fogva a hollandokat házukban. «Matrózaink a három királyok napját mégis vígsággal akarták megülni, — mondja Gerit de Veer naiv és megható története, — kérünk hát a kapitányunktól egy kis bort, melyet úgy is ki szoktak volt minden második napon osz-

tani, hogy nyomorúságos helyzetünkben egyszer egy kicsit mulathassunk. Volt még két font lisztünk meg olajunk, abból lepényt sütöttünk s mindenki kapott egy darabot belőle; ezenkívül mindenikünknek jutott a fehér kenyérből is, s egy darab kétszersült, melyet a borba mártottunk és megettünk. Úgy éreztük ekkor magunkat, mintha otthon rokonaink és barátaink közt lettünk volna; annyira felvidultunk s oly rózsás hangulatba jutottunk, mintha csak valami nagy díszebéden lettünk volna. Sorshúzás útján királyt is választottunk, a sors a tűzmesterünket érte, ő lett hát Novaja-Zemlyának, e két tenger közt legalább kétszáz mérföldnyi hosszúságban elterülő országnak a királya.»

Januárus 21.-től kezdve a rókák látogatása ritkább lett, s a medvék váltották fel őket; a nap megjelent az égboltozaton és ennek következtében a hollandok, akik oly sokáig házukba voltak zárkózva, ki-kimentek a szabadba. 24.-én az egyik matróz, aki hosszabb ideig betegeskedett, meghalt; társai a ház közelében a hóba temették el. 28.-án az idő igen szép volt, kimentek hát mindnyájan a szabadba, sétálgattak, gyakorolták magukat a futásban, s hógolyókkal dobáloztak, hogy tagjaikat egy kicsit hajlékonyabbakká tegyék, mert a skorbuttól mindnyájan

Novaja Zemlja partvidéke.

roppantul elgyöngültek. — A gyengeség már annyira erőt vett volt rajtuk, hogy míg a szükséges fát a házukig vitték, többször meg kellett pihenniök. Végre miután még több vihart s különösen hóvihart átéltek, március elején a tenger megtisztult a jégtől. De a haza indulásra még mindig nem gondolhattak, mert hajójuk a jégben mozdulatlanul állott; április 15.-én meglátogatták és megnézték, még meglehetősen állapotban találták.

Május 20.-án végre megkezdték az előkészületeket az utazásra; elképzelhetjük, mily örömmel, buzgalommal láttak a munkához! A vitorlákat és vitorlarudakat megigazították, a csónakot kijavították, kivonszolták a tengerpartra s beléjük rakták az élelmiszereket. Amikor aztán a tenger színe egészen jégmentes és a szél is kedvező volt, Heemskerke elment a már hosszabb ideig betegeskedő Barentzhez s kijelentette neki, «hogy az ő nézete szerint most jó volna elindulni, Isten nevében elhagyni Novaja-Zemlyát.»

1597 június 13.-án tehát a hollandok elhagyták a hajót, mely még mindig nem mozdult el a helyéből; a két csónak legénysége pedig Istennek oltalmába ajánlván magát, kiszállott a sik tengerre. Nemsokára megérkeztek az Oranjeszigetekhez, és folytonos veszedelmek között

Novaja-Zemlya nyugati partja mentén folytatták utjokat.

«Június 20.-án Andrien Miklós nagyon beteg lett és csakhamar átláttuk, hogy nemsokára meg fog halni. Az egyik tiszt eljött a mi csónakunkhoz és elmondta nekünk, hogy Andrien Miklós igen beteg és nagyon valószínű hogy nemsokára kiadja lelkét. Erre Barentz Vilmos így felelt: «Úgy látszik, hogy én sem kínlódom már soká.» Mi nem is gondoltunk arra, hogy Barentz olyan nagyon beteg, mert folyton beszélgetett velünk és még megnézte a térképet is, melyet az utunkról szerkesztettem. Beszélgettünk hát egyről-másról; egyszerre vezérünk csak leteszi a térképet s azt mondja nekem: «Gerrit, adj egy kis ivóvizet.» Amint ezt kiitta, roppant gyöngeség fogta el, szemei kifordultak s oly hirtelen meghalt, hogy nem volt időnk a kapitányt, ki a másik csónakban volt, előhívni. Barentz Vilmos halála minket nagyon elszomorított, mert hiszen ő volt a mi fővezetőnk s a mi egyedüli kalauzunk, akiben teljesen megbíztunk. De az Isten akarata megmásíthatatlan s e gondolat egy kissé megnyugtatót. — Így halt meg a híres Barentz, kire mint egyik kiváló hősére, Hollandia, mely a világot annyi bátor és ügyes tengerésszel ajándékozta már meg, mindig büszke lehet.

1871-ben, tehát csak háromszáz év múlva találták meg a szerencsétlen Barentznek és társainak téli szállását. A ház még ekkor is oly ép volt, mintha csak előtte való napon építették volna. Minden butor azon a helyen állott, melyen a szerencsétlen tengerészek elutazásukkor hagyták volt.

Carlsen Elling, aki Barentz téli szállását fölfedezte, hajójára rakatott mindent, amit a házban talált, s midőn Hammerfest kikötőjébe visszaérkezett, találkozott egy hollandival, Sister Kay-val, aki a Barentz féle ereklyéket tőle megvette és a németalföldi kormánynak ajándékozta. Ez ereklyéket Hágában a tengerészeti muzeumban helyezték el, ahol egy elől nyílt, egyébként pedig teljesen olyan házat készítettek, minő a Gerrit de Veer rajzán látható. Benne minden beérkezett tárgyat és eszközt úgy helyeztek el, a hogyan a novaja-zemlyai lakásban állott.

Lehetetlen, hogy valaki e sajátságos gyűjteményt meghatottság nélkül végig nézze.

III. FEJEZET.

Egede, a grönlandi hittérítő.

Az északi sarkvidéknek legkorábban fölfedezett, s maig is legismertebb és legnagyobb része : Grönland. Különösen az északi népek, s ezek közt a svédek és dánok voltak azon, hogy ezt a földrészt alaposan megismerjék, lakóik barátságát megnyerjék s valamiképen hasznukra fordítsák.

A régi barátság följújítása azonban csak lassan sikerült, míg végre 1718-ban a Lofodi-szigeten egy Egede nevű norvég falusi pap, — aki nem kételkedett abban, hogy a régi normannok utódai még élnek, de sötét pogányságba süllyedve, — elhatározta, hogy elhagyja csendes községét, fölkeresi fajrokonait és újra meggyújtja közöttük a keresztény vallás üdvöztető világosságát. Azonban, ő maga szegény lévén, mások segítsége nélkül nem egy könnyen juthatott volna Grönlandba. Bergenbe költözött tehát és rendkívüli fáradtsággal azon munkálkodott, hogy a kereskedők

nyereségvágyát fölkelte, elérhesse célját. Végre 1721-ben 8—10 ezer forint alaptőkével kis «Grönlandi társaság» alakult, mely három hajót szerzett; egyet, hogy Grönlandban teleljen, másikat, hogy megrakodva jöjjön vissza és hirt hozzon a vállalat sikeréről, és harmadikat, hogy cethalászattal foglalkozzék.

A halászhajó az odautazás közben annyira megsérült, hogy csaknem hasznavehetetlen állapotban került vissza Bergenbe. A másik kettő két havi utazás után, július 3.-án elérte célját, vasmacskát vetett a «Haabets ő» (Reménység-sziget) mellett, és mindjárt gyarmatot alapított rajta, a mostani Godthaab közelében. Egede magával vitte feleségét és gyermekeit is; megbarátkozott a benszülöttekkel, nyelvüket tanulgatta, gyermekeit az ő gyermekeikkel barátkoztatta, velük játszott és így csakhamar otthonosan érezte magát egész családjával.

Az első éjek egyikén, mikor a benszülöttek kunyhójában aludt, furcsa ének, kiabálás és zúgás riasztotta fel álmából. Az esetet ő maga így beszéli el:

«Borzasztó volt hallani, hogy angekokjaik, azaz varázslóik egyike a földön ülve, hogyan verte a dobot és csúnya hangon majd mélyen, majd magasán kiabált, füttyült, hadart valamit, azután

reszketett, mint aki igen meg van ijedve, vagy nagyon fázik és alig tud beszélni. Mikor elhallgatott, akkor a házban levő asszonyok halk hangon félénken beszélni, majd énekelni kezdtek. Néhány óráig tartott ez, s már szinte aggodni kezdtem, mert nem tudtam, mi a szándékuk. Embereim egy másik házban voltak. Elmenni nem mertem, mivel sötét volt, s azért csendesen fekve maradtam, és úgy tettem, mintha semmit sem hallanék, csak később tudtam meg, hogy mirevaló volt a komédia. Mikor már megtanultam a nyelvöket és a jelenvoltak közül néhányval jó barátságot kötöttem, tőlük hallottam a következőket: «A grönlandiak féltek tőlünk és nem bírták fölfogni, hogy mivégre jöttünk mi az országukba; angekokjaiknak, az ő bölcseiknek és prófétáiknak, tornarszukjuktól azaz házi szellemüktől meg kellett tudakolni, hogy mit akarunk náluk tenni.»

Egede máskor is volt hasonló jelenetnek a fül-tanuja, nem szemtanuja, mert a mécseket eloltották; azt hiszi, hogy az angekoknak segédje volt a kunyhón kívül, aki a tornarszuk helyett felelt.

Egede, alighogy letelepedett, elkezdte az országot kutatni. Már 1723-ban a király kívánságára elindult a keleti part kutatására, amely a

normannok idejében, a régi iratok szerint, népe-
sebb, gazdagabb volt mint a nyugati part.
Augusztus 9.-én indult el új otthonából két csó-
nakkal. Augusztus 15.-én elérte az é. sz. 62°-át,
ahol az akkori térképek szerint a «Forbisher-
szorost» keresnie kellett. Talált is azon ahelyen
mélyen benyuló öblöt, afféle fjordot, a melyhez
hasonló akárhány van Grönland mindkét part-
jain. Az ott vadászó benszülöttektől megtudta,
hogy e helyen bizony hiába keres átjárást. Délre
kerülve akarta tehát elérni a keleti partot, de
mielőtt a Farewell-fokig juthatott volna, augusz-
tus 26.-án vissza kellett fordulnia, mert emberei
a késő évszak, a zivataros idő és az élelem hiá-
nya miatt nem akartak tovább menni. Utazásá-
ban számos öböl mellett régi normann épületek
romjaira talált, többek közt ráakadt a legépebben
maradt emlékre, a kokortaki templomra is, mely
valamennyi épület közül egyedül volt vakolattal
építve. A négyszöget kerítő falak könnyen meg-
különböztethetők az eszkimó kunyhók romjaitól.

Egede már az előbbi évben megtudta, hogy
ilyen épületmaradványok csakugyan vannak.
Egyszer három környékbeli fiatal grönlandi em-
ber tért be hozzá és a rossz idő miatt nem me-
hetvén tovább, nála maradt éjszakára. Ezek
beszélték, hogy három napi járásnyira nagy kö-

Eszkimók téli szállása.

ház falai állnak, amelyet őseik hagyománya szerint régi időben a kablunakok építettek ; így nevezték a dánokat és minden más európai népet. Azt is hozzá tették, hogy már igen régen megholtak azok, akik építették, s csak itt-ott látni néhány kunyhóomladékot lakó-helyükön. Utazása közben mindenütt azt mondták a romokról, hogy a kablunakok lakásai voltak, akik valamikor régen laktak itt. Arra is figyelmeztették az eszkimók, hogy a romok körül dúsabb a pázsit, mint másutt ; ebből Egede azt követ-

keztette, hogy a normannok jól választották meg a földmivelésre és állattenyésztésre alkalmas helyeket. Arra nem is gondolt, hogy a föld nagyobb termékenysége a vadászati és halászati zsákmány hulladékától is eredhet, és szentül hitte, hogy az itt lakó normannok állattenyésztésből éltek.

Habár Egede sokat fáradozott jó halászóhelyek föl kutatásában, és a «Grönlandi társaság» más ügyeiben is, a halászat és a kereskedelem csak keveset jövedelmezett az első években. A bergeni társaságnak pedig sokkal csekélyebb volt a tőkéje, hogysem sokáig várhatott volna a befektetések gyümölcsözésére. A társaság a kormány segítsége mellett is mindinkább hanyatlott, sőt 1726-ban teljesen föl is oszlott, mikor egyik hajója legénységével és rakományával együtt elsüllyedt, és elveszettnek hitték a másik hajót, amely, mint utóbb kitűnt, Grönlandban telelt.

A Grönlandi társaság feloszlása után a kormány vette kezébe az ügyet, hogy az új gyarmatot biztosítsa. Még 1727-ben királyi biztos utazott Grönlandba, hogy megvizsgálja, mikép lehetne a grönlandi kereskedést legcélszerűbben berendezni. Az e célra szervezett bizottság Kopenhágában nagyszerű gyarmatosítási tervet

állapított meg. A következő évben két hadi és két szállító hajót indítottak útnak. E hajók vitték a kormányzót, az ágyúkat, a katonákat, a sorsvetés szerint összeházasított tiz férfi és tiz női rabot; tizenegy lovat is szállítottak, hogy Grönland belsején át a keleti partra lovagoljanak rajtok. Öt ló már az úton elpusztult, a többi a partra szállítás után ment tönkre, mielőtt a terv kivitelét megkísérlették volna. A grönlandiak igen bámulták a lovakat, hát még mikor látták, hogy be is fogják őket mint a kutyákat szokták. A Kopenhágában megfordult Pok-ot (eszkimót) szintén megcsodálták, hogy a nagy állatokhoz közeledni mert, sőt még föl is ült egyre és nyargalt. A durva katonák, de kivált a párosan letelepített gonosztevők a jámbor grönlandiak között olyan megbotránkozást keltettek, hogy a legnagyobb részüket vissza kellett küldeni. Különösen meglepte az eszkimókat, hogy egy asszonyt veréssel büntettek. 1729 tavaszán a kormányzó meggyőződött arról, hogy a belföldet borító jégsivatagon át lehetetlen a keleti partra jutni.

Mindezen körülmények nem hogy előmozdították, sőt inkább akadályozták Egede működését. De 1730-ban még nagyobb csapás érte. A király meghalt, és utódja mindjárt trónraléptekor

azt a rendeletet adta ki, hogy a grönlandi gyarmatokat költséges voltuk miatt föl kell oszlatni. Az európaiaknak azonnal hajóra kellett szállni, csak Egede maradhatott és azok, akik önként hozzája csatlakoztak; az állami segélyt megvonták tőlük, csak egy évre való élelmet hagytak nekik. Egedével 8—10 hajós maradott. Egede azonban mégis elérte célját. Nemhogy elcsüggedt volna, még fokozottabb erővel és szerencsével folytatta a kereskedést a grönlandiakkal, amiben fia Nils is segítette; úgyhogy mikor sürgetésére 1732-ben a király mégis küldött hajót Grönlandba, Egede jó nagy rakománnyal indithatta vissza. Ezzel úgy látszik megváltoztatta a kopenhágai intéző körök nézetét.

Már 1733 májusában hajó érkezett a gyarmatba királyi kézirattal, mely nemcsak a kereskedelem terjesztését ígérte, hanem évi 2000 dollárnyi segélypénzt is. Ezzel a gyarmat jövője biztosítva lett. Ugyanez időben a király ajánlatával három morva szerzetes jött Egedéhez; ezek Godthaab mellett külön térítő állomást, Neu Herrnhutot alapították. Eleinte sok bosszúságot okoztak Egedének, de végre megbarátkoztak egymással. Nagy csapás érte ekkor az országot. Néhány év előtt több grönlandi ifjut vittek Dánországba, hogy tanuljanak. — Egynek kivételével mind-

Vadászatra induló eszkimó.

annyian meghaltak himlőben; az az egy pedig a betegséget magával vitte szülőföldre, ahol 1733—34-ben Egede becslése szerint 2—3000 ember halt meg e járványban. A gyarmat mind-

amellett felvirult. 1734-ben a kopenhágai kereskedők egyik legelőbbike a grönlandi kereskedelemre szabadalmat kapott, melyet 1750-ig meg is tartott. Ő alapította Christianshaab, Jakobs-havn, Frederikshaab kereskedelmi telepeket, és hadihajók segítségével véget vetett a németalföldiek és a benszülöttek között kifejlődött kereskedelemnek. Tehát a jó Egede megoldotta élete föladatát, habár más módon, mint eleinte képzelte. Miután Pál fia, ki pappá lett, 1734-ben Grönlandba visszatért, az öreg Egede engedelmet kért az ország elhagyására és 1736-ban Kopenhágába utazott. Itt is folytatta megkezdett munkáját. Ugyanis különböző jövedelmező állásokat visszautasítván, a mindjárt hazatérése után alapított grönlandi szemináriumban az eszkimó nyelv tanítását vállalta el.

IV. FEJEZET.

Ross János második utazása.

Abban a küzdelemben, mely az északnyugati átjáró feltalálásáért évszázadokon át folyt, az angolok vettek részt a legnagyobb kitartással. 1818-ban megbízták Ross János híres skót-angol tengerészt és Parry kapitányt, hogy keressék meg az átjárót. Ezt a célt azonban nem érték el, s eredménytelenül tértek vissza.

De Ross Jánost az első kísérlet sikertelensége nem csüggesztette el, s mindent elkövetett, hogy másodszor is útnak indulhasson. Ez végre 1829-ben sikerült is, mikor Booth Félix költségén a Victoria vitorláhajó gőzössé alakíttatott át s felszereltetett az északi útra. Ez volt az első gőzhajó, amely a Jeges tengert megjárta.

A hajólegénység 24 emberből állott, kiket maga Ross vezérelt, magával vivén unokaöccsét, Ross Jakabot is. Nagyobb óvatosságból vittek még egy másik kisebb hajót, a «Krusenstern»-et,

továbbá ezer napra élelmet, egy eleven ökröt s mindenféle szükséges műszert.

1829 május 22.-én indult útnak a két hajó, s június 30.-án már megpillantották Grönlandot. Rossnak ez a második útja csaknem négy esztendeig tartott. Három hosszú telet töltött jég közé befagyva, s annyi keserves szenvedés után mégis a hön óhajtott siker nélkül tért vissza hazájába. Utja azonban rendkívül érdekes és tanulságos volt, s meg is írta részletesen egy könyvben, melyet hazatérte után adott ki.

1829. szept. 25.-én — írja Ross — egy nagy szigeten kötöttünk ki, melyet fiamról Ross András szigetének neveztem. De mivel újabb szélvészek fenyegettek, bátorságosabb kikötőt kerestünk. Találtunk is egy tágas öblöt, s egy kis sziget által védve két jéghegy mellett horgonyt vetettünk. Szeptember utolsó napja is elérkezvén, reményemet elvesztém, hogy tovább mehessünk s azért itt megállapodtunk.

A csónakokat és hajóköteleket a fedélzetről szárazra hordván, hogy szobáink melegebbek legyenek, a fedélzetet hóval vastagon meghordtuk s vízzel meglocsolván, száraz homokkal befedtük, bástyamódjára hófalakkal bekerítettük, egy szóval egészen teleléshez alkalmazkodtunk. Napjaink egyszerüen és unalmasan folytak, de

ezeket mindjárt kezdetben mulatságos medve- vadászat szakította félbe. Ugyan is egy nagy medve hajónkhoz közel jöven, embereinknek jó módjuk volt, útját a száraztól elvágni. Körülvé- tetve, a Grönlandból hozott kutyákat uszítottuk reá, de ezek nem merték a vadállatot meg- támadni. Most a víz felé szorítottuk, melybe bele is ugrott, de az friss jégvártyával levén be- borítva, nehezen haladt előre, s azért csónakon a legénység könnyen utolérte és megölte. Kö- zépnagyságú nőstény medve volt. Hossza orrá- tól kezdve farka végéig 6 lábat és 8 hüvelyket tett s 500 fontot nyomott. Rendes hossza egy medvének 7—8 láb és súlya 600—1000 font. Állkapcája a medvének oly rendkívüli erős, hogy fél újjnyi vastag vas lándzsát képes ketté harapni. Grönland keleti partjain e vadakat csor- dánként láttuk legelni, mint a juhokat. Húsuk leveses és izletes, különösen pompás a sonká- juk, ellenben a májuk élvezhetetlen, sőt életve- szélyes betegséget okoz. Ha az ember akkor rohanja meg, mikor a vízben egyik jégtábláról a másikig úszik, akkor könnyű vele elbánni; de ha szárazon, vagy hóval fedett jégmezőn támad- juk meg, melyen széles talpával sokkal gyorsab- ban halad, mint a térdig lesüppedő ember, ak- kor ritkán lehet őt utólni. Legtöbb szeren-

Eszaki fény a Jeges-tengeren.

csétlenség az ily vigyázatlan támadásoknál történt.

Néhány évvel ezelőtt ily szomorú esemény történt egy matrózzal, kinek hajója a «Davis uton» jég közé szorulva vesztegelt. Egy medve, melyet gyakran láttak a hajó közelében, egy izben oly vakmerő lett, hogy egészen a hajóhoz jött, hihetőleg a szakács által kidobott ételmaradékok szagától oda csalogatva. A matrózok épen ebédelvén, senki sem volt kint a fedélzeten. Egy merész suhanc, aki először jött ki, megpillantá a medvét, s egy rúddal tüstént megtámadá; hihetőleg, hogy övé legyen a dicsőség, hogy ily hatalmas ellenséggel egyedül meg mert mérkőzni. De az éhes medve sem volt rest, mit sem ügyelve a nyomorult fegyverre, hátban felkapta a suhancot s oly sebesen elügetett vele, hogy a sikoltásra rémülten kirohant matrózok már nem tudták utolérni.

A másik ehhez hasonló esetnek kimenetele sokkal mulatságosabb volt, s egy hulli cethalas hajó legényével történt. A hajó a jégmező közepén horgonyzott, s csekély távolságra tőle egy martalékra leselkedő medve mutatta magát. Az egyik legény, jól felhajtván a rumos butykosból, bátorságot kapott és csupán cetszigony-nal a kezében a medve után iramodott. Fél órai

Eszkimók köszönési módja.

fáradtságos szaladás után a nagy hóban és hegyes jégdarabok közt végre utólérte ellenségét, ki nagy csodálkozására, hideg vérrel várta be őt, s mintegy viadalra látszott kihívni. A legénynek már térdei kezdtek remegni; a lándzsát alig tartatá kezében, s ha nem félt volna, hogy bajtársai kinevetik, okvetlen visszafordul. De ekkor a

buksi medve szemtelen merészséggel előre kezd nyomulni, mit hősünk látván, vitézségének utolsó szikrája is kialudt, s becsületesen megszaladt. Hanem a nagy veszedelem csak ezután következett be. A medve, még csak most kezdte meg a támadást, s mivel ő a hófuvatagban gyakorlottabb gyalogló volt, csakhamar utólérte a szaladót. Ez már egyetlen védőeszközét, a lándzsát is eldobta magától, hogy könnyebben futhasson. És szerencsére ez magára vonta a medve figyelmét; meghökkenve megállott, talpával a lándzsát végigtapogatta, beleharapott s aztán ismét folytatá az üldözést. Már sarkában volt a lihegő hajós legénynek, midőn ez újlag egy félkezyűt ejtett el. A csel sikerült; a medve másodszor is megállott, s míg az elejtett keztyűt ismét körülszagolgatta, addig a szegény hajóslegény jó égerutat kapott. A medve tovább folytatta üldözését, bár útjában még kétszer feltartóztatta, egyszer a másik fél keztyű, máskor a legény kalapja, melyet darabokra szaggatott s a hetvenkedő legényt is okvetlen széttépte volna, ha végre társai meg nem érkeznek s meg nem szabadítják!

[T... Az 1830.-ki új esztendő tiszta idővel kezdődött. Midőn jan. 9.-én a part szélén mendegéltünk, egyik matróz jelentette nekem, hogy bizonyos távolságra embereket vett észre. Én a kijelölt

irányban előre menvén, nemsokára csakugyan 40
 eszkimót pillantottam meg a jéghegyek mögé
 bujva, mintegy 800 ölnyi távolságra hajónktól.
 Midőn hozzájuk közeledtem, mindnyájan kijöttek
 rejtekeikből rendes sort képezve 3—3 emberével.
 Nem messze tőlük egy ember magánosan várako-
 zott szánkában ülve. Kisérő legényemet tehát tüs-
 tént a hajóhoz vissza küldém, hogy Ross parancs-
 nok néhányad magával jöjjön hozzám. Magam pe-
 dig az eszkimókhoz egyedül közeledtem és láttam,
 hogy mindenik egy nyárssal és késsel van felfegy-
 verkezve. Nyilat vagy tegezt nem vettem náluk
 észre. Mivel tudtam, hogy a köszöntés az eszki-
 móknál tima! tima! szóból áll, e szavakkal saját
 nyelvükön köszöntém őket, mire általános tima,
 tima! volt a felelet. Ekkor a külön álló embert
 is előhívták, s ez a sereg élére állott. Ezalatt
 embereim szintén megérkeztek, és az eszkimók-
 hoz mintegy 60 lépésnyire közeledvén, «tima»
 kiáltások közt elhajigáltuk puskáinkat, mire ők
 is levegőbe dobták késeiket és nyársaikat, s ki-
 terjeszték karjaikat, jelöl, hogy náluk semmi
 fegyver nincsen. Mivel azonban közelebb nem
 jöttek, mi mentünk hozzájuk, egyenkint sorban
 mindeniket megöleltük, s öltönyeiket felülről
 lefelé cirógattuk, s e szokott barátsági jel any-
 nyira tetszett nekik, hogy elkezdtek nevetni

újjongani s kevés perc alatt tökéletes bizalmukat megnyertük.

Midőn megtudták, hogy «kablunok» (európaiak) vagyunk, azt felelték, hogy ők meg «Innuítok» (férfiak). Számszerint 31-en voltak, köztük a legöregebb, Ilicta 65 éves, más hat 40 és 50, husz 40 és 20 éves korban állott s 4 fiúgyermek volt; kettő sántikált, mivel egyiknek lábát a medve harapta meg, a másik pedig a lábaszárát törte el. Mindnyájan jól voltak öltözve, tetőtől talpig két iramszarvas bőrben, melyek egyikének szőre be, másiké kifelé volt fordítva. Csizmát rénszarvas- vagy tengeri kutya bőrből szintén mindegyik viselt, s épen nem voltak oly vastagok, mint felhalmozott szőrös öltönyeik után gondoltuk. Fegyverük nagyon hasonlított egy sétatobhoz, melynek vastagabb végére gomb, vékonyabb végére simított nyárs volt alkalmazva. Késeik szintén réncsontból készültek, de sem élük, sem hegyük nem volt, s így igen ártatlan fegyvereknek mondhatók. De csakhamar észrevettük, hogy csipőjükön veszedelmesebb kések is csüngtek vasból és élesítve, s egyiken világosan láttuk, hogy angol gyárból készült.

Mivel ily véletlen találkozássra nem voltunk elkészülve, nem tudtuk őket megajándékozni s azért egy matrózt visszaküldtünk a hajóra,

hogy hozzon számukra 31 vaskarikát. Időközben elkisértek bennünket a hajóra. Amit ott láttak, nem igen lepte meg őket, de a vaskarikáknak nagyon örültek, s midőn az ezekért cserében nekünk nyújtott késeket és lándzsákat el nem fogadtuk, nagyon csodálkoztak. Egyszersmind ekkor láttuk, hogy külömb legények, mint mi voltunk. Legalább jól öltözködtek, s jobb kosztjuk lehetett, mint nekünk, s pozsgás arcuk oly piros volt, amilyen csak lehetett ily vastag bőr alatt. Mint minden eszkimófajnak, képük kerek volt, fekete szemekkel, kicsiny orral és fekete hajjal.

Közülök három a hajószobába is lejött és csak itt mutatták csodálkozásukat nagy mértékben. Saját arcképeiknek, melyeket más utazók festettek le, különösen örültek, de mégis leginkább meglepték őket a tükrök és csillárok meg a gyertyatartók, noha azért még sem kérték őket, hanem amit kaptak, azt élénk hálálkodással köszönték meg. A mi főtt húsunk sehogy sem ízlett nekik; egyik elvett ugyan egy darabot, s azt megkóstolván, jónak mondta, de Ross parancsnok által jobban kikérdeztetvén, megvallá, hogy biz az nem jó, s a többiek meg sem kóstolták. Azután hegedüt vettünk elő s embereink táncolni kezdvén, ők is hozzánk csatlakoztak.

Végre jelek által tudtukra adtuk, hogy másnap bizonyos helyen hol fogunk velük találkozhatni, s hogy szeretnők őket otthon meglátogatni, a mit ők nagy örömmel elfogadtak. — Másnap a kitűzött helyen csakugyan ott találtuk az egész eszkimó sereget, ezúttal mintegy 20 fiúgyermekkel megszorodva. — A tegnapi kölcsönös üdvözlések után lakhelyeik felé indultunk. A falu csakhamar előttünk feküdt. Állott ez 12 kunyhóból, melyek a tengerparton egy kis öböl mellett voltak felállítva s fölfordított üstökhöz hasonlítottak. Mindenik kunyhónak volt egy hosszú alacsony pitvara, hol a bemenetel volt, s mindjárt elül az asszonyok, leányok és gyermekek ültek. Mi üveggyöngyöket és varrótűket hoztunk nekik ajándékba, ami csakhamar eloszlatta féltékenységüket. A főszobába a hosszú pitvaron kellett keresztül menni, s ennek az átmérője átlag mintegy 18 láb lehetett, kelet felől átlátszó jégdarab volt az ablaka s ez világította meg. Az ajtóval átellenben széles hópad foglalta el a szoba területének közel harmadát s ez a hópad mintegy $2\frac{1}{4}$ láb magas s különféle bőrökkel volt betérítve. E széles pad szolgált közös alvóhelyül. Egy szögletben a ház asszonya ült egy mécsessel szemközt, mely itteni szokás szerint mohából és halzsírból áll, s elegendő világosságot nyújt. A mécses fölött

függött egy kőfazék, melyben az iramszarvas és tengeri kutya husa volt eltéve halzsírral együtt. Különben ruhafélék, eszközök, s más élelmi szerek a legnagyobb rendetlenségben voltak elszórva. Reánk nézve sokkal öröndetesebb látvány volt, hogy e szétszórva fekvő tárgyak közt, eleven lazachalakat is pillantánk meg, s kérdésünkre azt nyertük válaszul, hogy ilyeneket eleget kaphatunk. A nők termetre alacsonyok voltak, s mind öltönyeiket, mind hajukat kevésbé tarták tisztán, mint a férfiak. Mindnyájan tetoválva voltak, főleg a homlokon és szájuk körül. Miután békét nem hagytak, hogy ajándékban mi is fogadjunk el valamit, tehát kiválasztottunk egy pár nyársat, tegezt és nyilat, s egy vas fülönfüggőt, mely rókafogakkal volt ékesítve.

Hazamenet, búcsút vevén a nőktől és gyerekektől, nyolc eszkimó hajónkig kísért. Itt hatot átadtunk a matrózoknak megvendégelés végett, kettőt pedig saját szobánkba vezettünk. Most már jobban ízlett nekik a leves és ebédnél épen nem viselték magukat ügyetlenül, sőt mindjárt kitálták, hogy a kanál mire való. Füstölt húsunk azonban nem tetszett nekik, valamint a pudding, rizskása és sajt sem.

Ebéd után azt kívánták, hogy többi társaikhoz vezessük őket, kiket a matrózok szintén jól

megvendégeltek s mindnyájukat táncban találtuk.

Január 11.-én szép tiszta és hideg időnk volt. Egy órakor érkezett az a sánta eszkimó, ki nek lábát a medve megharapta: egy másik társa húzta a hajóhoz szánkán. Seborvosunk tüstént megvizsgálta a sebet, s ezt régen begyógyultnak találta, s mivel a térd hajlott volt, faláb alkalmazását ajánlotta, mit az eszkimó nagy örömmel és hálával fogadott. Három nappal mulva az ács elkészült a falábbal, a két eszkimó is pontosan megjelent s a sántának az új falá felcsatoltatván ez mondhatatlan kevélységgel sétált a szobában föl s alá. S hogy háláját mutassa mivel ő is kuruzsló és bűbájos volt az eszkimók közt, ajánlatot tett, hogy kovácsunkat, ki aszkóiban szenvedett, meggyógyítja. Ennek azonban nem volt kedve a tréfához.

Bővebb ismeretség után aztán lassankint jellemük árnyékoldalait is felfedeztük. Az első csalást egy suhanc kísérté meg, ki anyja számára egy bádogtokot kért, holott azt apja már kézhez vette. Midőn az eszkimók ezt az esetet megtudták, csak nevettek rajta. Nemsokára két koppantónk vészett el. De ravaszságuknak is láttuk példáját. Egyiknek lábán kelés támadván, kért bennünket, hogy neki szinte falábat csináljunk,

de miután értésére adtuk, hogy e végett előbb levágni kell a lábát, kérésétől mindjárt elállott, miután célja csak az volt, hogy egy darab ácsfát kapjon. Egyszer meg a fentebb említett bűbájos jött gyanuba, hogy nagyítóüvegemet ellopta, mert ő volt jelen, midőn ezt mutogattuk, s midőn meg akartam látogatni, nem eresztett be hajlékába. Midőn tehát nemsokára az arca megdagadt, azt mondtam neki, hogy ez az ellopott bűbájos üvegnek a következménye. Tüstént bevallotta tettét, s másnap mind az üveget, mind egy elveszett kalapácsot visszahozott, sőt annyira megrémült, hogy a tőlem ajándékba kapott halhorgot és szigonyt is visszaadta, s keservesen panaszkodott, hogy mióta a nagyítóüveget ellopta, tengeri kutyát sem tud fogni.

Nemsokára az eszkimóknak néhány küldöttje jelent meg előttünk, s minden tárgyat visszaadtak, mit csak tőlünk elcsentek, u. m. egy evőkést, egy vaskarikát, abroncsot stb. Oka ez általános bűnbánatnak, mint később megtudtuk, puskánk kisütögetése volt. Ugyanis meg akarván tudni, hogy a hangnak mily kiterjedése van e vidéken, ily hidegben, néhány puskát kisütöttünk. Az eszkimók bűbájosságot gondoltak, s kíváncsian kérdezték, mit feleltek nekük a hangok. Mi mondtuk, hogy a tolvajokat akarjuk megtudni, s pus-

káink ezeket egyenkint elő fogják adni. Erre a faluban tanácskozást tartottak, s elhatározták, hogy minden lopott jószágot visszaadnak. E perctől félelem fogta el őket s többé egy tüt sem loptak, sőt inkább friss hússal, tengeri kutya-, róka- és medvebőrökkel ajándékoztak meg, mely utóbbi állatokat törben fogták. Minden darab bőrért a jutalom egy kés volt, s ilyformán szép mennyiség bőrt szereztünk. Később mulattatásunkra táncmulatságot is adtak, csak hogy az eszkimók tánca inkább hasonlított a medvék, mint emberek táncához. Tánc után éneklés következett. A nők félkörben állottak fel s behunyt szemmel tele torokból ordíták: Anina Aja!

...Jan. 20.-án először jött fel a nap, s másnap, délben valóban világos volt. Minő pompás látvány volt ez nekünk, kik hónapokig egyebet nem láttunk sötétségnél! De bezzeg az eszkimók nem örültek, hogy az éj ismét nappallá lett. Ők éjjel örömebbnek mennek ki vadászatra, mivel a ravasz tengeri kutyát könnyebben lephetik meg. E hónapban a hideg 40—45 fokra (Celsius szerint), sőt egyszer 50°-ra lesülyedt, pedig a hőmérő higánya 39°-nál megfagyott.

Hogy a hosszú telet jobban töltsük, néha mi is eljártunk vadászni. Fogtunk rókát, lőttünk nyulat, vadtyúkot és fehér foglyot. Az eszkimók-

tól pedig kutyákat vásároltunk, hogy szánkóink elibe foghassuk őket; mert szándékunk volt a legközelebbi alkalommal az egész környéket átvizsgálni. S valóban, április 5.-én, 21. és 27.-én, június 29.-én és július 31.-én részint én, részint Ross parancsnok kirándulásokat tettünk szánkónkon a körülfekvő tengeröblökbe és a száraz-földre. Egyik kirándulásunk alkalmával egy nagy pézsmáökröt is ejtettünk el, melynek húsa igen jól ízlett.

Kirándulásaink közt legnevezetesebb volt az, midőn az 1831.-iki nyáron, Ross Jakab a delejsarkot feltalálta. Két télen át tett vizsgáladások következtében ugyanis arra a meggyőződésre jött, hogy a delejsarknak innen a hajótól nem messze kell feküdnie. Poggyászung nagy részét hátrahagytuk, hogy gyorsabban haladhassunk, s már június 1-ső napján elértük a kiszámított helyet. Egyszerre minden eddig kiállott szenvedéseinket elfelejtettük, s fölötte boldogoknak éreztük magunkat. A part e helyen igen alacsony, de a sziget belseje felé halmokká tornyosul, melyek 50—60 lábnyira emelkednek. Az ember azt gondolná, hogy a természet titokteljes működésének középpontját valami emlékjellel, talán egy vasbérccel, vagy a Montblanc-hegyhez hasonló nagyságú mágnessel jelölte meg; pedig mind

ezek helyett csak egyszerű vidék, csekély halmok láthatók.

Szerencsénkre a hely közelében, néhány üres, elhagyott eszkimó-kúnyhóra akadtunk, melyekbe kényelmesen beköltözködtünk. A szükséges vizsgálódásokat tüstént elkezdtük, s egész nap folytattuk. E hely az északi delejsarkhoz oly közel volt, amennyire csak szerény műszereimmel meghatározhattam. Az én delejtűm eltérése $89^{\circ} 59'$ mutatott, tehát csak egy perc hibázott a valódihoz. De a sark közellétét már az is elárulta, hogy egyenesen álló delejtűim teljes tétlenségben vesztegeltek. Ezek a legpontosabban készültek, de azért egyik sem mozdult helyéből, ahova tétetett. Mihelyt e pont felett bizonyos voltam, közöltem társaimmal ezt az öröndetes eseményt, mire kölcsönös szerencsekívánatok közt a kijelölt ponton feltűztük az angol lobogót, s az északi delejsarkot Nagybritannia királyának, IV. Vilmosnak nevében birtokba vettük. A tengerparton heverő mészkövekből elég anyagot találtunk arra, hogy e helyen kődombot állítsunk, alája egy bádogszelencét rejtven, melyben a mondottak története volt bejegyezve. E pont északi szélessége $70^{\circ} 5' 17''$ s nyugoti hossza $96^{\circ} 46' 45''$.

Az 1831.-iki nyár sokkal hidegebb volt, mint a

A «Krusenstern» a jég között.

tavalyi. Embereink főleg halászattal foglalatosskodtak, mely gyakran gazdag zsákmányt adott. Így összesen 2386 drb. lazacot hordtak fel a hajófedélzetre. Augusztus 27.-én erős nyugoti szél támadt s a hajó közelében a jég tisztulni kezdett. A Victoria tehát mintegy négy mérföldnyi távolságra tovább vitorlázott, de ellenkező szél és hózivatar akadályozta további utazásunkat és így Mundy-kikötőben ismét egy szomorú telet kellett eltöltenünk.

Ily állapotban feltettük magunkban, hogy szárazon szánka, vízen csónak segedelmével felkeressük azt a helyet, hol az elsülyedt Furia készletei lerakattak.

Az élelmi szereket és csónakokat némi távolságra előre akartuk szállítani. E végből április 23.-án felkerekedtünk, s elértük a sajkát, amelyet a hajótól négy mérföldnyire az északi tengerhez szállítottunk. Ekkor ezt a készletekkel együtt ismét a másik sajkához húztuk, mely már 2 mérfölddel előbb volt. Most a terhet mind a két sajkára egyenlően felosztottuk s az egyenetlen jég közt így is csak oly vesződséggel lehetett előnyomulni, hogy előbb csak az egyik sajkát huzhattuk s aztán vissza kellett menni a másikért. Így 5 óra alatt csak egy mérföldet haladhattunk. Ekkor oly erősen kezdett havazni s

oly szélvész támadt, hogy meg kellett állapodnunk, s hókunyhókat építenünk. Ezek vitorlavászonnal fedettek be, s iramszarvas bőrökön heverészve, kényelmesen főztünk és aludtunk. Másnap a hús oly keményre fagyott, hogy fűrésznünk kellett. Minden igyekezet dacára egy-egy ember élelmi részletét kevesebbre kellett szabni, mi nem kis aggodalmat keltett, mert a földolog az volt: elérjük-e célunkat vagy sem? Ez élet-halál kérdés lett. Ily módon utaztunk tovább. 1832 június 9.-én a sajkákat az «Erzsébet» kikötőben hátrahagytuk, s három igen megterhelt szánkával folytattuk utunkat, miután mindent: élelmet, fegyvert, lőszert, ruhákat, műszereket a szánkákra kellett raknunk. Ross parancsnok harmad magával előre küldetett a «Furia» hajótörési helyére. Előttük 150 angol mértföldnyi állott s már jún. 25.-én azon hírrel jöttek elibünk, hogy ott a tenger nagyon megdagadt, s a víz árja által 3 sajka észak felé sodortatott, de különben kenyér és minden élelmiszer bőségben található. Most már a nap nagy hatással volt a hóra, sokszor térdig érő vízben kellett gázolni, s feltornyosult jégoszlopokon átmászni. Végre július 1-ső napján szerencsésen megérkeztünk a «Furia» helyére, s a legénység örömeiben magánkívül volt, nem gondolt a jövődre.

Az első teendő volt egy hóház építése, mely hosszában 30, szélességben 16 lábra terjedt, 2 szobára felosztva, melyek közül egyik a legénység, másik a tisztek számára volt rendelve. E háznak «Somersethouse» nevet adtunk. Majd a három sajkát igazítottuk ki, s hajókázó állapotba helyeztük. Augusztus 1-én egy kis tiszta víz mutatkozott. Tüstént megraktuk a sajkát élelmi szerekkel s más készletekkel; mindenikbe 7 legény s 1 tiszt jutott s elhajóztunk abban a reményben, hogy a Baffin-öblöt elérjük, mielőtt a cethalászok hazájukba visszatérnének. De mivel a tengeren sok jégtabla uszkált, csak lassan haladtunk előre. Kilenc órakor este elértük azt a kősziklát, melyen a «Furia» hajótörést szenvedett.

Augusztus 29.-én közel jöttünk a Seppings-fokhoz, de nem szállottunk partra, mert az iszonyú nagy jégdarabok ostromzár alatt tartottak. Én felmáshoztam egy hegyre, de a tenger roppant síkján sehol sem fedezhettem fel csatornát, vagy jégmentes vizet. A vastag jégdarabok közt lehetetlen volt tovább haladni, miért is kénytelen kellettlen vissza fordultunk a «Furia» zátonyához. Ez által minden reményünk elenyészett. Szept. 30.-án körülhajóztuk a Batty-bay-fokot és sajkáinkat itt hagytuk a partokon. S mivel a vitorlavásznakat s többi ruhánkat nélkülöznünk kellett,

sokat szenvedtünk a hidegtől, de szerencsére testünknek egyik tagja sem fagyott meg. Üres liszthordókból szánkákat készítvén, október 7.-én visszatértünk az általunk épített Somerset hóházhoz, melyben ez alatt egy róka telepedett meg, mely azonban előlünk szépen megszökött.

Alig érkeztünk ide, már borzasztó vihar keletkezett, s mivel a vitorlából álló háztető ennek ellen nem állhatott, beesett szobáinkba a hó, s minden megfagyott körülünk. A vihar kiadván dühét, mi is sietve körülvettük a házat hófalakkal, melyeket felül megöntöztünk, s a háztetőt is hóval betapostuk. Legnagyobb szerencse volt reánk nézve, hogy élelmiszerünk még annyi volt, hogy vele esztendeig is beérhetünk volna. Liszt, cukor, borsó, ecetbe eltett gyümölcs, citromlé még nagy mennyiségben volt készletben. Húsból azonban csak annyi maradt, hogy minden legény csupán vasárnap és csütörtökön kaphatott fél adagot. Róka pótolta tehát a friss húst s ebből néha derék vendégséget csaptunk.

Az 1833.-ki szomorú telünkről csak azt jegyzem meg, hogy felette kemény volt s január hóban Chimham Tamás ács, aki már éltes ember volt, a sanyarúság következtében meghalt; és ez volt az egész utazás alatt az első veszteség, me-

lyet az éghajlatnak tulajdoníthattunk. Általában az egészségi állapot nem a legjobb volt nálunk. Thom élelemmester betegen feküdt, az én régi sebeim is kiújultak. Mindnyájunkat szomorú és leverő csüggedtség lepett meg. E mellett nyomorult lakóházunkat testestül lelkestül meguntuk.

Július 8.-án elbúcsúztunk a «Furia» zátonyán levő szomorú lakóhelyünktől, előbb istentiszteletet tartván. Azt hiszem, egy sem volt köztünk, ki igazán szívből nem adott volna hálát Istennek eddigi csodálatos megtartásunkért s buzgón nem imádkozott volna, hogy helyzetünkből kimentsen. De azért köd és szél, eső és havazás közt még egy hónapot kellett a Batty-öbölben vesztegelni.

Végre augusztus 16.-án először mutatkozott szabad vizi út, mely északnak vezetett, s merő türelmetlenség miatt senki sem tudott aludni, hogy holnap mi történik velünk. 17.-én már az egész legénység szorgalmasan vágta a jeget, mely még a parton mozdulatlanul állott. Erre csakhamar kedvező széllel a tengerdagály is bekövetkezett, mire sajkáinkat tengerre eresztettük, az élelmiszereket behordtuk, s 8 órakor útban voltunk. Minél tovább eveztünk, annál szélesebb lett a hajózható víz. Esteli 8 órakor elértük a Sep-pings-fokot, s itt a nagy szél miatt partra kötötünk. Másnap, úszó jégtáblák közt, keletnek tar-

tottunk, s szerencsésen elértük a Regens Herceg út keleti oldalát. Végre kevés óra alatt befejeztük azt, mit régen óhajtánk. Nekünk csaknem csudaképen tűnt fel a jég-hártyával bevont nagy oceánt vizben látni, melyben hajóval szabadon mozoghattunk. Sebesen haladtunk tehát előre, de a szélvész miatt ismét ki kellett kötnünk, hogy sajkáinkat kijavíthassuk. Csak aug. 25.-én szűnt meg a vihar, s mi tüstént kelet felé hajóztunk.

Aug. 26.-án reggel, midőn még mindenki aludt, az őrt álló matróznak úgy tetszett, mintha a tengeren vitorlás hajót látna. Tüstént felköltötte Ross parancsnokot, ki a messzelátó segédelmével csakugyan felfedezte, hogy a látott tárgy valóban hajó. Egy pillanat alatt mindenki talpon s a tengerparton állott s különféle találgatásokkal egyik angol, másik dán stb. hajónak mondotta, bár még többen valának, kik a képzelt hajót jéghegynek állították. De nem vesztegettünk időt, a sajkákat sietve tengerre bocsátottuk s nedves löpor meggyújtása által jeleket adtunk. Szélcsend miatt csak lassan haladhattunk előre, de mégis mindig közelebb jöttünk a hajóhoz, s ha a szélcsend tovább tart, nemsokára elértük volna a hajót. Szerencsétlenségünkre azonban hirtelen nagy szél kerekedett, s a hajó minden vitorláit megfeszítve, délkeleti irányban evezett. Első saj-

kánk tehát messze elmaradt tőle, míg a másik kettő keletnek vette irányát, hogy a hajó elébe kerülhessen. 10 órakor észak felé másik hajót pillantottunk meg, s először azt gondoltuk, hogy ez észrevett bennünket, de csalódtunk, mert a hajó megfordulván, hirtelen tovább vitorlázott.

Ez volt a legkegyetlenebb pillanat, melyen csak keresztül estünk. Szomszédságunkban két hajót tudni, s mégis egyikhez sem jutni, borzasztó sors! A legénységet, hogy egészen el ne csüggedjen, biztatni kellett, hogy egyik hajóhoz mindig közelebb megyünk. Ekkor legnagyobb szerencsénkre, elállott a szél s mi rögtön oly közel jutottunk a hajóhoz, hogy ez bennünket észrevevén, sajkát bocsátott le a tengerre s ezt elébünk küldte.

A sajka csakhamar mellettünk termett s a kormányos résztvevőleg kérdezé: vajjon nem történt-e valami szerencsétlenség, s nem vesztettük-e el hajónkat? Igenlőleg válaszolván, kérdeztem a hajó nevét, s kértem, hogy engedjenek a fedélzetre menni. Válaszul azt nyertem, hogy a hajót «Izabellá»-nak hívják, Hullból való s Ross kapitány által vezéreltik. Én fenhangon kiáltám, hogy magam vagyok Ross kapitány, s embe-reim a Victoria matrózai. A meghökkent kormányos nem akart szavamnak hitelt adni, mogorva

hangon állítván, hogy Ross kapitány már régen meghalt. Én azonban őt könnyen meggyőztem az ellenkezőről s miután medvealakú öltözetünk eléggé mutatta, hogy cethalászok nem vagyunk: nagy szakállunk, s egész kinézésünk lassan-lassan elhitetvé vele, hogy igazat beszélünk. Erre örömmel üdvözölt bennünket, s megvallá, hogy az Izabellát Humpreys kapitány vezérli. Nemsokára az én régi hajóm fedélzetén, örömrivalgással köszöntött bennünket az összes legénység, s Humpreys hajóskapitány is a legszivesebben fogadott.

Szept. 30.-án indultunk vissza Angliába s már okt. 18.-án Hullba érkeztünk. Mivel hazajövetelünk napját előre megtudták, a partra kitódult kíváncsi sokaság oly nagy volt, hogy alig juthatunk el a vendégfogadóhoz. A város tisztviselői előbbkelői üdvözöltek bennünket, s miután Hull város engem diszpolgárának választott, okt. 19.-én mindnyájan szerencsésen megérkeztünk Londonba.

V. FEJEZET.

A Franklin-expedíciók.

Hosszabb szünet állt be az északsarki utazásokban, mely alatt a déli sark felé fordult a tudós világ figyelme: csak 1845-ben kezdődött az északsarki utazások új korszaka, amelyet John Franklinról szoktak nevezni.

John Barrow, a nyolevan éves aggastyán, akinek egy emberöltő előtt olyan nagy része volt az újabb angol sarkvidéki utazások megindításában, az ifjabb-Rosznak híres délsarki útjából való visszatérése után, a tengernagyi hivatal egyik ülésében azt indítványozta, hogy a déli Jeges-tengerben kipróbált két hajót újabb sarkvidéki vállalatra, az északnyugati átjárás kérdésének végleges eldöntésére használják fel.

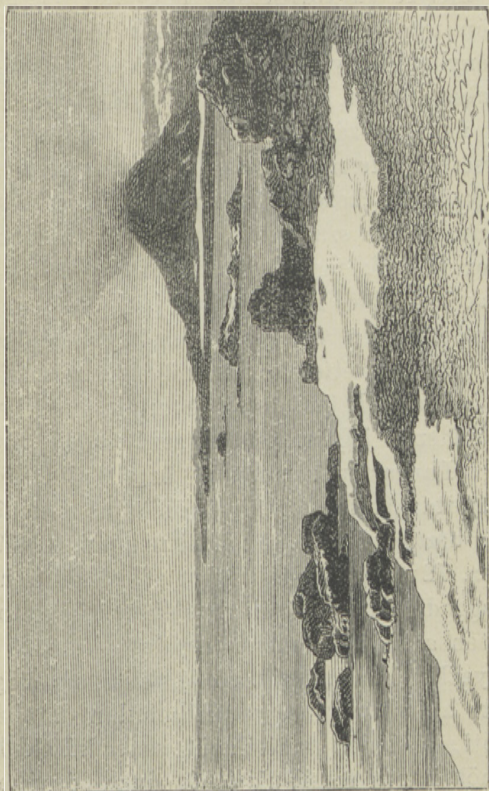
Parry az é. sz. 74° alatt a Mellville szigetig hatolt nyugati irányban előre, Dease és Simpson pedig Amerika partján a Boothia-szorosig nyomultak volt kelet felé. E két hely között kellett valahol lenni az átjárásnak, amelynek felku-

tatásáról Barrow azt állította, hogy az az angol nemzetre dicsőséges, a tudományra nézve pedig hasznos volna. — Miután ez ügyben a legtapasztaltabb sarkvidéki utazók, Franklin, Parry, az ifjabb Ross és Sabine véleményét kikérték és mindannyian az indítvány mellett nyilatkoztak, elhatározták, hogy a két hajót útnak bocsátják és a vállalat vezetését Franklinra bízzák, ki hatvan éves kora dacára maga kérte ezt a megbízatást.

1845 május 19.-én nagy reményekkel indult el a két hajó, de soha többé nem tért vissza. Julius 26.-án látta utoljára Franklint a Mellville-öbölben egy cethalász hajó kapitánya, aki azt a hírt hozta, hogy találkozásuk után három hétig igen kedvező időjárás volt és Franklin kétségtelenül még azon a nyáron messze nyomulhatott elő. Eltelt az 1846. év is anélkül, hogy az utazóknak hírét hallották volna. 1847 őszén az utolsó cethalászhajók is visszatértek és egy sem tudott hírt mondani róluk. Hazajött dr. Rae is, akit a Hudson-öböli társaság a Boothia-öböl déli részének kikutatására küldött és aki a Repulse-öbölnél töltötte az 1846/47 telét, de Franklinról és társairól mit sem hallott az eszkimóktól. — Minthogy a hajók elindulása óta harmadfél év telt el anélkül, hogy felőlük vala-

mit hallottak volna, az utazók sorsán annyira kezdtek aggódni, hogy mentő-expedíciók küldését határozták el. — Három irányban indult el a kutatás 1848-ban. Az egyik csoportnak az volt a feladata, hogy a Franklinnak kijelölt úton a Lancaster és Barrow szoroson át keresse az eltűnteket; a másik csoportnak Amerika észak partjára kellett menni, mert Franklin kétségtelenül oda menekült, ha hajótörést szenvedett; a harmadik csoportot a Behring-szorosra küldték, hogy ott segítse az utazókat, ha talán odavetődtek volna.

A Barrow-szorosnak és környékének kutatását az ifjabb Rossra bízta, aki két jól felszerelt hajóval 1848 június 12.-én indult el s egy hónappal később Upernivik körül járt. Innen a jég kedvezőtlen állapota miatt csak a Baffin-öböl északi kanyarulata mentén juthatott a Lancaster szorosba. Minthogy csak augusztus végén került a szorosba és nem remélte, hogy a tél beállta előtt messzire haladhat, a Leopold-szigetet választotta téli szállásul. Utközben a szoros magas szirtfalaira nagy betűkkel felírták, hogy hol fognak telelni; magas póznákat állítottak fel sok helyen és tövükbe is téli szállásukat hirdető iratokat tettek le; hasonló tartalmú úszó fém-szelencéket vetettek a tengerbe is. Számos fe-

Az Isbjörn-öböl Spitzbergan.

hér rókát fogtak, nyakukra rézpántból kötöttek örvöt, melyre rá volt vésve, hogy hol telelnék és aztán újra szabadon bocsátották őket, abban a reményben, hogy valamelyik csak eljut Franklin embereinek a kezébe. Téli kikötőjükből számon nagy utazásokat tettek az egész Északi-Somersetben: de mind hiába. A következő nyáron oly későn kezdett oszlanı a jég, hogy csak augusztus 28.-án szabadulhattak a téli kikötőből, s akkor is csak úgy, hogy utakat fűrészeltek a hajónak a kikötő mozdulatlan jegében. Ámde szeptember 1.-én szélvész támadt, a hajókat úszó jégmezők vették körül, melyekbe mindjárt be is fagytak. E hatalmas jégtutaj, amelyben négy méteres jégfűrészeikkel sem tudtak utat vágni, a Lancaster-szoroson át hajóikkal együtt átszállította őket a Baffin-öbölbe, ahol aztán tovább usztak délfelé. Az öböl nyugati oldalán az é. sz. 72° alatt óriási jéghegyek állták útjukat; aggodalommal lesték a vészes pillanatot, amelyben a száz kilométer kerületű jégmező a jéghegyekkel összeütközik. Az összeütközés megtörtént; a jégtutaj megszámlálhatatlan darabra zúzódt, a hajók sértetlenül szabadultak ki huszonöt napos fogságukból és duzzadó vitorlával folytatták útjukat haza felé; a jég közé visszatérni esztelenség lett volna.

Angolországban rendkívüli izgatottságot keltett, hogy Ross vállalata nem sikerült, pedig ettől legtöbbet reméltek. Még inkább fokozódott az izgatottság, mikor megtudták három nappal később, hogy a szárazföldi utazók is eredménytelenül tértek vissza. Amerika partjának átvizsgálását Richardsonra bízta, aki mint Franklin barátja és a vidéknek ismerője, bizonyára legalkalmasabb ember volt a kitűzött feladat megoldására. A nem kevésbé tapasztalt Rae is hozzája csatlakozott. Kiséretöket és útravaló holmijukat már 1847 nyarán elküldték a Hudson öböl partján levő York telepre. Ők maguk a következő év tavaszán New-Yorkon át utaztak a Cumberlandhouse erődhöz, a honnan kiséretük május végén előre ment a Mackenzie-folyó felé. Július 31.-én a folyó torkolatához értek és innen a Jeges tenger partján keletre haladva, mindenütt tudakozódtak az eszkimóktól, hogy nem láttak-e nagy hajókat és fehér embereket. De az eszkimók váltig azt felelték, hogy fehér emberek régen nem jártak náluk, nagy hajók pedig még soha sem fordultak meg az ő tengerükön. A Wollaston és Viktoria földet a rettenetes jégzajlás miatt meg sem közelíthették! — Nagy fáradsalmak közt érték el a Rézbánya folyó torkolatát és innen szeptember 3.-án, hóförgeteg-

ben, gyalog indultak a Nagy-medve-tó melletti Confidence erőd irányába, amelyet 12 nap alatt értek el. E szállását 1849 májusában hagyta el Richardson három nappal Ross után, s november 6.-án érkezett meg Edinburghba.

Moore kapitány 1848 januárius végén indult el Angolországból. Az volt a feladata, hogy a Behring-szoros felől hatoljon kelet felé és Amerika északi partjánál keresse Franklin nyomát. Kamcsatkában Petropavlovszk kikötőjében kellett volna találkoznia Kellett kapitánnyal, akit Panamában ért a rendelet, hogy Moore támogatására ugyanoda siessen. Kellett idejében ott is volt, de miután egy hétig hiába várt társára és a Behring szoroson át a Kotzebue-öböl felé előnyomulva hiába kereste, visszavonult Mexiko partjára és csak tavasszal indult el újra a Jeges-tenger felé. Moore a kedvezőtlen szelek miatt nem juthatott el a kitűzött találkozó helyre; hajója befagyott az Anadyr-öbölben és csak kilenc havi fogság után szabadult ki.

Tehát mind a három expedíció azzal a kedvezőtlen eredménnyel tért vissza, hogy Franklin nem járt ott, ahol keresték. Nem tehettek az elveszettekért egyebet, mint hogy egyes helyeken élelmi szert tettek le számukra abban a kétes reményben, hogy talán mégis arra vetőd-

nek. Idő jártával mindinkább fokozódott az aggodalom. A cethalászok kósza híreket hoztak az eszkimóktól; e híreken indulva, William Penny hires cethalász még 1819-ben kikutatta a Lancaster-szorost, de meggyőződött, hogy valamennyi hír csak mende-monda volt. Mint-hogy azonban Franklin maga, mikor utoljára látták, azt mondta, hogy öt évre való élelmszere van, mely szükség esetén 7 évre is elég, és minthogy lehetséges volt, hogy az elveszettek esetleg vadászattal szerezték meg táplálékukat, az angol tengerügyi hivatal még 1849 tavaszán 20,000 font sterlinget tűzött ki jutalmul annak, aki Franklint és társait megmenti. Ámde csakhamar kitűnt, hogy e nagy jutalom sem csábította a cethalászokat, hogy hajójukat és életüket kockáztassák, pedig Franklin neje még 3000 fonttal növelte a díjat.

Miután nyilvánvalóvá lett, hogy a mentés munkáját csak hivatalos hajók végezhetik és más senki, 1850-ben nem egyes hajókat, hanem egész hajóhadat indítottak útnak a Jeges-tenger felé. Több mint másfél millió fontnyi költséggel tíz hajót szerelt föl a kormány, hogy keressék az elveszetteket és mellőzzenek mindennemű tudományos célt. A nagyszerű előkészületek a magánemberek lelkesedését is föl-

keltették s a hivatalosan küldött tíz hajóhoz, még öt csatlakozott. Egy hajót még 1849-ben az ifjabb Ross után küldtek volt és az sem tért még vissza. 1850-ben tehát tizenhat hajó vett részt a mentési kísérletekben.

Már ekkor tudták a cethalászok egybehangzó vallomásaiból, hogy 1845-ben a sarki hajózásra igen kedvező volt az időjárás; ennek alapján Parry, Richardson, Beechey és Sabine azon nézetten voltak, hogy Franklin előre hatolhatott a Mellville-szorosig, ott kell őt keresni. Oda küldte a kormány a négy legnagyobb hajót Austin kapitány vezetése alatt. Két hajó Collinson kapitány vezetése alatt a Behring-szoroshoz indult, hogy onnan nyomuljon előre Mellville szigetéig; az elsőt Collinson, a második hajót Mac Clure vezette. E két hajó mellé volt rendelve Moore a «Plover»-rel, hogy a Behring szoros közelében állomásozzék és Kellett a «Herald»-dal, hogy évenként élelemmel lássa el a «Plover»-t a Hawai szigetről. A hátralévő két hajót Penny-re, a híres cethalászra bízta, aki abban a véleményben volt, hogy talán a Fonessundban vagy a Wellington-szorosban találhatja Franklint.

Az angol hajók felszerelése kitűnő volt. Austin hajói közül kettő csavargózós volt. Tömeges puska- és ágyúvelővel voltak ellátva, hogy szükség esetén

robbantásokkal törjenek utat. Ágyúkat vittek magukkal és egyéb messzire hangzó eszközöket, hogy dörgésükkel hirdessenek menekülést az elvesztetteknek. Sokféle ügyes szert is vittek, hogy hollétük hírét terjesszék. — Többek közt önmaguktól szétrepedő kis léggömböket, amelyekből szétrepedésük után sok száz tarka papírszelet hullott ki és a szél szárnyain útra kelve, messze vidéken elszoródott, hogy aki egyet talált belőlük, megtudhatta a rája nyomtatott néhány sorból, hogy merre van a hajó, mely útra bocsátotta. Ilyen előkészületek után elképzelhető, milyen nagy reményekkel telve várták a hajók visszaérkezését.

A nyár azonban kedvezőtlenül kezdődött. A jég olyan későn oszlott szét a Baffin öbölben, hogy még augusztus elején is a Mellville öbölben vesztegelt valamennyi hajó, mely a Davis-szoroson át akart előnyomulni. A York foknál eszkimókkal találkoztak és ezektől tudták meg, hogy onnan nem messze töltötte a telet az ifjabb Ross után küldött hajó, mellyel aztán néhány nap múlva találkoztak is. Végre augusztus 15.-én nyugatra indultak; egy héttel később a tizenegy hajó már a Barrow-szorosban járt.

Austin a Lancaster-Sund bejáratától délre levő Possession-öbölnek és környékének felkutatását

vállalta magára két hajójával, másik két hajóját pedig Ommaney kapitány vezetésével a Lancaster-Sund északi partjának átkutatására küldte. A szoros déli partját Forsyth vizsgálta át. Ez utóbbi a Leopold-szigetig jutott és ott az ifjabb Ross másfél év előtti téli szállásán sértetlenül találta a lerakott nagymennyiségű élelmi szerezket. Minthogy a jég mind a Prince Regent, mind a Peel szorosban megakadályozta előnyomulását, a jégkerítés mentén a Wellington szorosig kanyarodott vissza. Itt De Haventől hallotta, hogy Ommaney kapitány a szoros bejáratától keletre az elveszetteknek nyomára bukkant. Vászorrongyok, kötéldarabok, csontok, forgácsok, üres pléhszelencék bizonyították, hogy Franklin itt járt. A pléhszelencéken föl volt ismerhető annak a cégnek a jele, mely 1844-ben Franklin hajói számára a konzervált ételeket szállította. Mihelyt Forsyth e jelekből meggyőződött, hogy valóban Franklinnak nyomára akadtak; a jó hírrel útnak indult haza felé.

Nemsokára Penny is a Wellington csatornába érkezett és a kutatást folytatván, egyéb jeleket is talált, többek közt egy 1844.-ki angol ujság fosz-lányát és egy pléhedényt, amelybe Franklin egyik másodorvosának a neve volt vésve. A kis Beechey szigetnél augusztus 27.-én az öreg Ross-

szal és De Haven-nel találkozott. Mialatt ezekkel együtt ülve, épen a kutatások folytatásáról tanakodott, a szigeten kutató matrózok egyike lélekszakadva rohant vissza a partra és kiabálni kezdett: «Penny kapitány! Sirhalmok! Sirhalmok! Franklin téli szállása!» Mind a hárman felugrottak és jégen, sziklákon át rohanva csakhamar a helyszínén termettek. Minden jel azt mutatta, hogy néhány év előtt nagy sürgés-forgás volt itt. Keresztül-kasul szelték egymást a szánutak és a gyalogösvények. Százával voltak felhalmozva a találtakhoz hasonló üres pléhszelencek. A szerteszét heverő sok forgács jelezte az ácsok munkáját, a kovácsszén és vasdarabok a kovácsok műhelyét, ötnegyed méter vastagságú és fél méter magas kőfalak jelölték a téli lakás székhelyét. Még a kis kert is föl volt ismerhető, amelyben a skorbutellenes füveket termesztették. De legjobban meghatotta őket a kis temető, melyben Franklinnak három embere alussza örök álmát. A három sír föliratából kitűnt, hogy valóban a kis Beechey sziget volt Franklin első téli szállása és hogy ekkor még mind a két hajója megvolt. A téli szállás helyén uralkodó rend azt bizonyította, hogy telelésük ideje alatt semmi rendkívüli dolog nem történt. Franklin további szándékaira vonatkozó írásbeli tudósítást nem

találtak, jóllehet fölforgatták a szigeten levő összes kőrakásokat és átkutatták az egész környéket. De hiába fáradtak, nem sokat értek el. Végre is kénytelenek voltak visszafordulni és kalandos utazás után szeptember végén kerültek New-Yorkba. A hátramaradt angol hajók ezalatt aránylag kényelmes téli szállást foglaltak el.

1851 április közepén, mikor a sötét évszak letelt, megkezdődtek a szánutazások, Ommaney és emberei a Barrow-szoros nyugati végénél levő Walker-foktól indulva, kikutatták és el is nevezték a Peel-sundot és átvizsgálták a Walesi herceg földjének északnyugati partját, ahol egy tágas öböl neve emlékeztet a kutatók vezetőjére. Több helyen találtak rég elhagyott eszkimó kúnyhókat, amelyek arról tanúskodnak, hogy valaha e zord vidék sem volt lakatlan. Franklinnak azonban nyoma sem volt és Peel-sund rettenetes jégtömbjei abba a téves hitbe ejtették az angolokat, hogy arra nem is járhattott. Austinnak egy másik tisztje Mac Clintock, aki rendkívül kitüntette magát a szánutazások előkészítésében és a sarkvidéki utazások e fontos nemét a tökéletesség magas fokára fejlesztette, a Mellville-sziget déli partját egészen átkutatta. Sok helyen talált Parry első utazásának nyomaira, de Franklinról semmit sem. Egy másik

csoport a Mellville sziget keleti partján szintén eredménytelenül járt.

1851 őszén a Barrow-szorosból valamennyi hajó visszaérkezett Angolországba. Kutatásuk csekély eredménye nagy lehangoltságot keltett.

A Behring-szorosba küldött hajók azonban még nem tértek vissza. Collinson és Mac Clure már elindulásuk hetében elváltak egymástól. — Mac Clure július 31.-én ért a Behring szorosba, ahol Kellettel találkozott. Miután ennek hajójából felszerelését kiegészítette, haladéktalanul útra kelt a Mellville-sziget irányában. Collinson csak két héttel később jutott át a szoroson. Az állomásozó hajóval, mely esetleg épen az nap változtatta helyét, nem találkozott és így még sem tudta, hogy Mac Clure már megelőzte. Minthogy augusztusból csak két hét volt hátra, nem várakozott, hanem ő is egyenesen neki vágott Banks földjének. Azonban nem jutott messzire, mert bármerre fordult, mindenütt jég állta útját. A telet a partoktól távol bevárni nem volt tanácsos, azért augusztus végén vissza fordult és Hongkongnál várta be a következő (1851) tavaszt. Ekkor három évi élelemmel újra elindult a jeges tenger felé. 1851 őszén sem róla, sem Mac Clureről nem érkezett hír.

Franklin elindulása óta immár hét év telt el, anélkül, hogy meglehetett volna tudni, hová lett.

VI. FEJEZET.

Az északnyugati átjáró fölfedezése. — A Franklin expedició föltalálása.

Az angol kormány 1852-ben ismét négy hajót küldött az északi vidékek fölkutatására Belcher vezetése alatt. Franklin neje pedig még 1851-ben Kennedyt, később pedig Inglefieldet küldte ki férje fölkutatására.

Inglefield a Baffin-öböl északi részének felkutatása és a Beechey-sziget meglátogatása után, október végén érkezett vissza Angolországba jó hirt hozva Belcher hajóhadáról. Mind Belcher, mind ennek társa akadálytalanul indulhatott el, augusztus közepén a Beechey-szigettől a kijelölt két irányban. 1853. évben a tengerészeti hivatal elküldte Inglefieldet egy gőzössel és szállító hajóval, részint hogy hirt hozzon a kutatások állásáról, részint, hogy Belcher élelemkészletét kiegészítse. A legnagyobb ujság mind azok közül, amelyeket Beechey szigeten hallott, az volt, hogy megtalálták Mac Cluret, aki fölfedezte az évszázadok óta keresett északnyugati átjárót.

Mac Clure 1850 augusztus 2.-án megkerülte a Barrow-fokot, melyen túl nagyobb hajó ezelőtt még sohasem járt. Innen csak a part közelében haladhatott tovább, mert a tenger csak itt volt tiszta a jégtől. Több helyen találkozott eszkimókkal, de legtöbbször a Mackenzie folyó torkolatán túl a Bathurst foknál, ahol mind növényekben, mind állatokban dúsabb volt a természet, mint egyebütt a parton. E helyen túl a Parry-foknál fordult Amerika partjától Banks földje felé. Szeptember 7.-én érte el a sziget déli csúcsát; innen keleti partja mentén haladt észak felé és keskeny szorosba jutott, amely Banks földjét elválasztja a tőle keletre levő szigettől. E szigetet Mac Clure Albert herceg földjének, a szorost pedig a Walesi herceg szorosának nevezte el. Mikor már közel volt a szoros északi kijáratához, a jég feltartóztatta, hajója befagyott. Már ekkor nagyon valószínűnek tartotta, hogy az oly rég keresett északnyugati átjáróban van. Hiszen egészen közel volt ahhoz a helyhez, melyet 1819-ben Parry kelet felől ért el. Gyalog indult el tehát a szoros északi kijáratá felé, ahol meggyőződött arról, hogy csakugyan megtalálta a keresett északnyugati átjárót.

Azonban 1851 és 1852-ben még nem közölhette fölfedezését a művelt világgal. Mivel a szo-

ros kijáratából nem távozott el a jég, Mac Clure újra visszahajózott Banks földjének déli csúcsához. Téli kikötőjéből érte el 1852 tavaszán a Mellville szigetet, de minthogy hajója mely 1851-ben újra befagyott, 1852 nyarán sem szabadult ki és a sikeres vadászatok dacára is takarékoskodniok kellett az élelemmel, a legénység betegeskedni kezdett. Képzeltetni, milyen örömríadalom támadt a hajón 1853 április 6.-án, mikor váratlanul előttük termett Pim hadnagy, Kellett küldöttje. A legénység beteges része még ez évben Inglefielddel visszament Angliába. Mac Clure azonban, miután Kellettel a Dealy szigetenél találkozott, újra visszament a hajójához, de minthogy azt 1854-ben sem tudta kiszabadítani, végképen elhagyta.

1857-ben közadakozásból Franklin nejének hozzájárulásával új hajót vásároltak és szereltek föl állami segéllyel, hogy végre valahára megvizsgálják azt a vidéket, ahol Franklin és társai elpusztultak. A hajó vezetését a tapasztalt Mac Clintockra bízák, a ki válogatott legénységgel júl. 1.-én hagyta el Angolországot. Gyorsan elérte a Davis-szoros jégzajlását, de Baffin öblében csak lassan nyomulhatott előre a Mellville öbölí, ahol augusztus végén a nyílt tengeren körülfogta a jég, mielőtt a Lancaster-szorost megközelíthette volna.

Téli szállásából 1859 februáriusban, dermesztő szélben, csikorgó hidegben (— 44° C.) indult el Boothia nyugati partján az északi mágnesi sark felé, abban a reményben, hogy eszkimókkal fog találkozni és segítségükkel sikeresen folytathatja a kutatást. Nem csalódott, március elsején négy eszkimót pillantottak meg, akik vadászatról mentek haza felé. Egyiküknek öltözetét matróz egyenruháról való gomb díszítette. A tolmács kérdezősködésére azt felelte, hogy a gomb fehér emberek ruhájáról való, akik egy folyóvízi szigeten veszttek el, s a késükön lévő vasat is onnét hozták. A következő éjt hókunyhóban együtt töltötték az eszkimókkal és másnap együtt keresték fel az eszkimók tanyáját. Ekkor Mac Clintock megmutatta nekik, mennyi kése, vésője, tűje, ollója, gyöngye van és kijelentette, hogy ezeket a kincseket cserébe fogja nekik adni mindazért, ami az elveszett fehér emberek holmijából náluk van. Másnap reggelre negyvenöt eszkimó csődült össze és a Franklin hajójáról származó ezüstkanalakat, villákat, meg egyéb apróságokat hozott becserélés végett. Ez ereklékkel Mac Clintock visszasietett a hajóra.

Április elején indult el újra tizenkét emberrel és négy megrakott szánnal, melyet 17 kutya is segített huzni. Miután egy hétig előrehaladtak

fáradtságos útukon a mágnesi sark felé, egynehány, már a télen látott eszkimóval találkoztak. Ezekről hallották, hogy a fehér emberek csónakot cipeltek magukkal a «nagy folyó» (nyilván a Back- vagy más néven Nagy-Halfolyó) felé és a következő télen ott találták csónakjaikat. Mac Clintock kíséretének egy részét Hobson vezetése alatt egyenesen Vilmos király földjének északi fokára, a Felix-fokra küldte, hogy onnan a nyugati part mentén nyomuljanak előre. Ő maga pedig a sziget keleti partját kutatta ki. Ismét eszkimókkal találkozott; azoktól is több erekljét cserélt és újra csak azt hallotta, hogy a fehér emberek a folyó felé mentek; útközben meghaltak és hogy egy hajójuk a nyugati parton pusztult el. Onnan hozták, ami a birtokukban volt. Miután Mac Clintock a Nagy-Hal folyóig ment és ott a Montreal szigeten a nagy hóban hiába kereste az elveszettek nyomát, május 19.-én visszafordult.

Vilmos király szigetére érve, nyugat felé nyomult előre és mindjárt másnap csontvázat talált, melynek ruházatából és a vele levő ruha-keféből és egyéb holmiból azt következtette, hogy tiszti szolga lehetett. Arcra borulva feküdt a hóban, fejével a folyó irányában. A sziget nyugati vége közelében kőrákás alatt írást talált, melyben

Franklin János társainak fölfedeztetése.

Hobson tudósította, hogy végre meglelte, amit leginkább keresett, t. i. egy iratot, amelyet az elveszettek tettek volt egy kőrakás alá. Az iratot magához vette, hű másolatát pedig egy kőrakás alá rejtette. Tartalma a következő volt :

«1847 május 28-án. «Erebus» és «Terror» Ő felsége hajói, az é. sz. $70^{\circ} 5'$ és a ny. h. $98^{\circ} 23'$ alatt a jég között teleltek, miután a mult (1845—46) telet az é. sz. $74^{\circ} 43' 23''$, ny. h. $91^{\circ} 39' 15''$ levő Beechy-szigetnél töltötték és a Wellington csatornából, amelyen az é. sz. 77° -ig jutottak, a Cornwallis sziget mellékéről oda vissza tértek. Az expedició vezetője John Franklin.— Mindenki egészséges, 2 tiszt 6 legénnyel, hétfőn, május 24.-én hagyta el a hajót. Graham Gore hadnagy. C. F. Des Vaux kormányos.»

A tudósítás mellett, mely nyomtatott mintába volt írva, az a kérelem állt hat nyelven, hogy megtalálójá küldje el az angol tengerészeti hivatalnak. A papíros szélén a következő tudósítás volt utólag hozzá írva :

«1848 ápr. 25. «Erebus»-t és «Terror»-t Ő felsége hajóit, április 22.-én elhagytuk innen 15 mértföldnyire észak-északnyugatra, minthogy 1846 szeptember 12.-ike óta a jégből ki nem szabadultunk. A tisztek és legénység összesen

Eszkimó lakás télen.

105-en, F. R. M. Crozier kapitány vezetésével partra szálltak e helyütt, az é. sz. $69^{\circ} 37' 12''$ és a ny. h. $98^{\circ} 41'$ alatt. Ezt a papirost Irving hadnagy találta innen északra 4 mértföldnyire egy körakás alatt, melyet valószínűleg James Ross úr állított 1831-ben; ugyanott újra elhelyezte 1847 júniusában Gore hadnagy, aki azóta meghalt. A papirost azután erre a helyre hoztuk és itt köemléket állítottunk. John Franklin úr 1847 június 7.-én halt meg; összesen 9 tiszt és 15 közember halt meg. F. M. Crozier kapitány és legöregebb tiszt James, Fitzjames Ő

felsége «Erebus» hajójának kapitánya. Holnap indulnak a Back folyóra.»

Hobson leveléből Mac Clintock azt is látta, hogy már visszaindult a hajóra. Nyomán haladt tovább a nyugati parton, amelyet nyilván sohasem kerestek föl az eszkimók, mert az első csontváz feltalálásának helyétől kezdve tanyáik nyoma mindinkább fogyott, és végre egészen eltűnt. E körülmény magyarázta meg, hogy Franklin emberei nem részesültek jótékony segítségben, mint a két Ross-szal Boothynál történt; valamint azt is, hogy minden holmijuk és maradványuk e helyen oly sokáig érintetlen maradt. Mac Clintock tovább haladtában szántalpra állított 9 méteres csónakot talált melyben két csontváz feküdt. Az egyiken még a ruha, bunda is rajta volt, de a farkasok gazdálkodása is meglátsozott a szerencsétleneken. Két kétesövű puska állt mellettük, töltve, fölvont ravasszal. Körülöttük sokféle szükséges és haszontalan holmi hevert. A szán orra a hajó felé volt fordítva, tehát vissza fordultak. Június 2.-án Mac Clintock elérte azt a helyet, ahol Franklin emberei partra szálltak. Ott is temérdek holmi hevert elszórva, de irat nem volt közöttük. Sajátszerű játéka a sorsnak, hogy az ifjabb Ross, aki 1830-ban épen e helyig jutott, a tovább déllyu-

gatra látszó két fokot lady Franklin-ról és John Franklin-ról nevezte el, és Franklin 18 évvel utóbb e hegyfokok közelében lehelte ki nemes lelkét.

Mac Clintock június 19.-én ért vissza a hajójára; nem sokkal később visszatért Young is; a ki a kapitány távolléte alatt bejárta és térképre vette a Walesi herceg földjének a déli felét. Augusztus 9.-én a hajó kiszabadult a jégből, s Mac Clintock már hat héttel később közölte az angol nemzettel a kutatás szomorú eredményeit és átadta a hazahozott ereklyéket.

★

Az ötvenes évek óta a művelt nemzetek versenyeztek egymással az északi sark felkutatásának nagy munkájában. Az újabb nagyjelentőségű expedíciókat külön kötetben ismertetjük.

KÉPJEGYZÉK.

	La	Címlap
1. Odhin	1	
2. Uton a Walhallába	1	
3. Szigfrid Izlandba utazik	1	
4. A Viking hajó begöngyölt vitorlakkal	1	
5. Grönlandi partkép	1	
6. Normann tengerparti vár	2	
7. A Sandefjordnál talált normann királyi hajósír	2	
8. A Dyrafjord Izland szigetén	2	
9. Grönlandi jégfjord	3	
10. Cabot Sebestyén	3	
11. Éjféli nap a Spitzbergán	3	
12. Novaja Zemlya partvidéke	4	
13. Észkimók téli szállása	5	
14. Vadászatra induló eszkimó	5	
15. Északi fény a Jeges-tengeren	5	
16. Észkimók köszönési módja	7	
17. A «Krusenstern» a jég között	8	
18. Az Isbjörn-öböl Spitzbergán	9	
19. Franklin János társainak fölfedeztetése	10	
20. Észkimólakás télen		

